

Sisekaitseakadeemia
Finantskolledž

Merli Vesingi

**EELARVESÜSTEEMI SEOSSED DEMOGRAAFILISTE
ARENGUTEGA**

Lõputöö

Juhendaja:
Indrek Saar, PhD

Tallinn 2017

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2017
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Eelarvesüsteemi seosed demograafiliste arengutega. Töö pealkiri võõrkeeles: The Relations between the Budgeting System and Demographic Trends.</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 42 leheküljest. Töös on kasutatud 32 allikat, mis on töös viidatud.</p> <p>Lõputöö probleemiks on rahvastiku muutused Euroopas ning kuidas on need mõjutanud Euroopas riikide maksubaase.</p> <p>Lõputöö teema on aktuaalne, sest praegusel ajal on Euroopa Liidu rahvastiku koosseis muutumises, mille mõjuriteks on immigrandide suur sissetulek ja Euroopa ühiskonna vananemine. Mõlemad tegurid mõjutavad riikide eelarvesüsteeme, kuna sellised demograafilised arengud suurendavad riikide sotsiaalkulusid, mis omakorda tõstab maksumaksjate maksukoormust.</p> <p>Lõputöö uudsus seisneb selles, et eelnevalt ei ole Sisekaitseakadeemia lõputöös leitud korrelatsioone demograafiliste arengute ja eelarvesüsteemide vahel. Korrelatsiooni leidmisel saab näha, kas näitajate vahel on mingisugune seos olemas või mitte. Teadmine, et korrelatsioon on olemas, võimaldab vastavalt sellele luua eelarvesüsteeme.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on demograafiliste arengute ja eelarvesüsteemide vaheliste seoste leidmine. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud neli uurimisülesannet:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ülevaate andmine eelarve- ja maksusüsteemist; 2. ülevaate andmine demograafilistest teguritest ja maksubaasist; 3. riigi eelarvete tulude ja kulude uurimine; 4. seoste leidmine rahvastiku näitajate ja eelarvesüsteemide vahel. <p>Lõputöös leiti korrelatsioon vanemaealiste osakaalu ning sotsiaalkulutuste vahel ja korrelatsioon on väga tugev, mis tähendab, et kui pensioniealiste osakaal rahvastikust kasvab, siis kasvavad ka riigipoolsed sotsiaalkulutused. Järgnevas uuriti lõputöös võimalikku seost alkoholi aktsiisimäära ja 15-64-aastaste meeste vanusegrupi (100 000 elaniku kohta) vahel ja seos oli olemas. Korrelatsioon leiti ka sündimuse (100 000 elaniku kohta) ja alkoholi aktsiisimäära vahel. Leitud korrelatsioon on nõrk. Ehk siis kui alkoholi aktsiisimäärad tõusevad, siis mõjutab see sündimust vähesel määral.</p>	
<p>Võtmesõnad: demograafia, areng, Euroopa Liit, sündimus, sotsiaalkulud, eelarvesüsteem, maksustamine, tulud, kulud, vanemaealised</p>	
<p>Võõrkeelsed võtmesõnad: demography, budget system, income, taxation, immigration, fertility, men, ageing, European Union, developments, correlations, social protection, expenditure</p>	
<p>Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Rahandusministeeriumi 2016.-2019. aasta eelarvestrateegia</p>	
<p>Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia Raamatukogu</p>	
<p>Töö autor: Merli Vesingi Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjallikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Indrek Saar</p> <p style="text-align: right;">Allkiri:</p>	
<p>Kaitsmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor/ instituudi juhataja: Uno Silberg</p> <p style="text-align: right;">Allkiri:</p>	

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. MAKSUBAAS JA DEMOGRAAFILISED MUUTUSED.....	7
1.1. Eelarve- ja maksusüsteemi ülesehitus.....	7
1.2. Demograafilised tegurid ja maksubaas.....	12
2. DEMOGRAAFILISED MUUTUSED JA RIIKIDE EELARVED.....	18
2.1. Riikide eelarvete kulud ja tulud.....	18
2.2. Rahvastiku struktuuri ja riikide eelarvesüsteemide seos.....	22
KOKKUVÕTE.....	30
SUMMARY.....	33
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	34
LISAD.....	38
Lisa 1. Meeste vanuses 15-54 kogusumma 2016. aasta seisuga.....	38
Lisa 2. Euroopa Liidu riikide aktsiisimäärad kange alkoholi hektoliitri kohta.....	39
Lisa 3. Sotsiaalkulutused, rahvaarv ja sotsiaalkulutused ühe inimese kohta.....	40
Lisa 4. Sotsiaalkulud, kogukulud ja sotsiaalkulude osakaal kogukuludest Euroopa Liidu riikides.....	41
Lisa 5. Euroopa Liidu riikide aktsiisimäärad hektoliitri kohta, 15-64 aasta vanuste meeste arv 100 000 inimese kohta ja sündimused 100 000 inimese kohta.....	42

SISSEJUHATUS

Üle maailma toimuvad nüüdisajal mitmesugused demograafilised muutused. Nende muutustega seoses tuleb ühiskonnas tahes-tahtmata ümberkorraldusi teha. Nii mõnigi valdkond, näiteks maksustamine, tuleb demograafiliste muutuste tõttu ümber reguleerida, et riik funktsioneeriks jätkusuutlikult. Maksustamine on ajast-aega inimtsivilisatsiooniga kaasas käinud ning maksusüsteemid on aja jooksul vastavalt maksumaksjate koosseisule muutnud. Muudetud on maksu objekte, subjekte ja ka määrasid.

Lõputöö aktuaalsus tuleneb sellest, et nüüdisajal toimuvad demograafilised muutused mõjutavad kõikide inimeste elu, kas siis otseselt või kaudselt. Nimelt on alates 2015. aastast immigrantide sissetulek Euroopasse järsult tõusnud ning mõjutab Euroopa rahvastiku koosseisu vägagi olulisel määral. Immigrantide huviorbiidis on heal järjel olevad riigid, kus on hea sotsiaalne, näiteks Saksamaa ja Rootsi. Kuigi Eesti immigrantide sissetulek siiani eriliselt mõjutanud ei ole, on ka Eesti Euroopas tuntavad demograafilised muutused, näiteks rahvastiku vananemine, millega omakorda kaasneb sündimuse vähenemine. Nende muutuste puhul jääb tööelise järjest vähemaks, mistõttu väheneb ka maksumaksjate hulk. Nende kahe näitaja kohta on Euroopa Komisjon teinud 2012. aastal prognoosi, kus näidatakse, kuidas aastast 2012 kuni 2060 tööeliste osakaal kogu elanikkonnast järjest kahaneb ning selle kõrval vanemaelaste osakaal tõuseb. Sellise trendi jätkudes võib pensioniealiste osakaal kogu rahvastikus kasvada umbes miljoni inimese võrra kahe aasta kohta. Prognoos on tehtud vaid Euroopa mastaabis, kuid peale Euroopa on samasugune probleem ka USA-s ja Austraalias. Rahandusministeerium oma 2016.-2019. aasta eelarvestrateegias puudutanud demograafilisi muutusi. Lisaks sellele on teema päevakajaliseks muutunud seoses valitsuse plaaniga karmistada alkoholipoliitikat. Alkoholiaktsiisi tõstmise eesmärk on vähendada Eesti inimeste alkoholi tarbimist, lootes sellega parandada rahva tervist, kuid muudatuse üheks tagajärjeks on see, et Eestist ja Soomest käiakse pärast alkoholiaktsiisi tõstmist hoopis Lätis alkoholi ostmas. See omakorda vähendab aktsiiside laekumist riigikassasse.

Lõputöö uudsus seisneb selles, et eelnevalt ei ole Sisekaitseakadeemia lõputöös leitud korrelatsioone demograafiliste arengute ja eelarvesüsteemide vahel. Korrelatsiooni arvutamisel saab näha, kas näitajate vahel on mingisugune seos olemas

või mitte. Teadmine, et korrelatsioon on olemas, annab võimaluse vastavalt sellele luua eelarvesüsteeme ja maksusüsteeme, et riigid saaksid jätkusuutlikult tulevikus funktsioneerida.

Lõputöö probleemiks on rahvastiku muutused Euroopas ning kuidas on need mõjutanud Euroopas riikide maksubaase. Demograafilised muutused toovad endaga kaasa probleeme ka tööturul. Nimelt tuleb sotsiaalsete hüvitiste saajaid iga aastaga aina enam juurde ning see paneb riigid valiku ette, kas vähendada sotsiaaltoetusi või tõsta maksumaksjate maksukohustust. Maksumaksjate maksukohustuse all mõtleb autor näiteks maksumäärade tõstmist või mõne uue maksu kehtestamist. Maksukohustuste tõstmine maksumaksjatele ei oleks pikas perspektiivis eriti tulus, kuna maksukoormus läheb inimestele liiga suureks, mis omakorda alandaks heaolu. Lisaks läheks selline muutus vastuollu maksevõimelisuse printsiibiga. Sotsiaaltoetuste vähendamine omakorda vähendaks nende inimeste heaolu ja toimetulekut, kes ei ole majanduslikult heal järjel kas ajutiselt või püsivalt.

Lõputöö eesmärgiks on demograafiliste arengute ja eelarvesüsteemide vaheliste seoste leidmine.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud neli uurimisülesannet:

1. Ülevaate andmine eelarve- ja maksusüsteemist.
2. Ülevaate andmine demograafilistest teguritest ja maksubaasist.
3. Riikide eelarvete tulude ja kulude uurimine.
4. Seoste leidmine rahvastiku näitajate ja eelarvesüsteemide vahel.

Lõputöö puhul on tegemist empiirilise uurimustööga, milles kasutatakse nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvantitatiivseid andmeid kogub autor Statistikaameti ja Eurostati *online*-andmebaasidest. Kvalitatiivsed andmed on pärit erinevatest allikatest, muuhulgas erinevate teadusandmebaaside, näiteks Ebsco, artiklitest ja dokumentidest. Analüüsitakse erinevate Euroopa Liidu riikide statistikat, sealhulgas rahvastiku arvu, koosseisu ja seda, missugused on riikide tehtud kulutused sotsiaalvaldkonnas, nende vahel võimalikku korrelatsiooni. Lõputöös võetakse vaatluse alla demograafilistest näitajatest kolm tegurit: pensioniealiste koguarv rahvastikust, 15-64-aastaste meeste osakaal rahvastikus ning sündimus. Riikide eelarvetest võetakse uurimise alla sotsiaalkulutused kogusummas ja alkoholi aktsiisimäärad. Valitud tegurite vahel on eeldatavasti positiivne seos olemas, näiteks sotsiaalkulutuste

kogusumma ja pensioniealiste vahel, kuna mida rohkem on vanemaealisi inimesi ühiskonnas, seda suuremad on riigi kohustused maksta välja pensioneid, mis kasvatavad sotsiaalkulutusi.

Lõputöö koosneb kahest peatükist ja neljast alapeatükist. Esimene alapeatükk keskendub maksusüsteemile ja eelarve ülesehitusele üldiselt – maksusüsteemi ja eelarve olemus ja struktuur. Esimese peatüki teine alapeatükk uurib demograafiliste muutuste olemust, missugused on riikide peamised kulutused ning missugused maksud on demograafilistest muutustest kõige enam puudutatud. Teine alapeatükk põhineb uuringute.

Teises peatükis kirjeldatakse demograafiliste muutuste ja maksubaasi kohta saadud andmeid. Uurimise alla võtab autor erinevate riikide rahvastiku struktuurid ning riikide valitsussektori tulud ja kulud. Lähemalt vaadeldakse ka riikide sotsiaalkulutusi ja teisi tegureid. Tuuakse välja arvanded ja diagrammid ning nende abil leitakse korrelatsioon ehk seos.

1. MAKSUBAAS JA DEMOGRAAFILISED MUUTUSED

1.1. Eelarve- ja maksusüsteemi ülesehitus

Läbi aja on maksude kogumine olnud riikide põhiliseks sissetuleku-allikaks. Ilma selleta ei saaks riigid funktsioneerida, kuna toimimiseks on vaja ressursse. Küsimus, kuidas muuta maksusüsteem ja eelarvesüsteem efektiivsemaks, on inimkonnaga kaasas käinud juba aasta-tuhandeid, kuna mõlemad nähtused käivad ühiskonnaga kaasas ning nende süsteemide muutmine ja parandamine algas juba enne meie aja arvamist. Nagu eelpool mainitud, on maksude kogumine riigi peamiseks sissetuleku-allikaks ning maksude kogumine annab riigile mingil määral sõltumatuse teistest riikidest.

Eelarvesüsteem on nii-öelda kogum, kuhu on koondatud eelarve erinevad tulud ja kulud. Eelarve on igal riigil isesugune, kuna riikide sissetulekuid ja väljaminekuid on erinevad. Sissetulekud kui väljaminekud olenevad riigi vajadustest ja omadustest. Omaduste all võib välja tuua ka geograafilise asendi. Eelarvesüsteem on selleks, et planeerida tulevaseid kulusid ja tulusid ning eelarve peab olema alati tasakaalus. Eelarved võivad olla lühiajalised (kestus 1-2 aastat) või pikaajalised (kestus 3-5 või rohkem aastat) (Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, 2012). Eelarve ei näita riigi rikkust, vaid missugused on riigi sissetulekuid ja missugused on riigi väljaminekuid tulevasteks perioodideks. Väljaminekud ja sissetulekud on tehtud nii-öelda prognoosina, mis tähendab seda, et välja toodud summad ei ole kindlad, vaid ligilähedased reaalsele.

Igal riigil on oma asutus, kes eelarve koostamise ja vastuvõtmise eest otsustab. Kui enamjaolt on igas riigis olemas rahandusministeerium, kes eelarvega tegeleb, siis Euroopa Liidus selline institutsioon puudub. Liidus võetakse eelarve vastu iga-aastase demokraatliku menetluse käigus. Esialgu koostab Euroopa Komisjon eelarveprojekti. Seejärel vaatavad selle üle ja kinnitavad selle Euroopa Parlament ja nõukogu. (Euroopa Komisjon, 2015)

Euroopa Liidu riikide puhul on tähtsaks osaks eelarve puhul ka Euroopa Liidu toetused. Euroopa Liit toetab Euroopa ettevõtjaid, riikide infrastruktuuri, keskkonda, liidu turvalisusesse ja muid valdkondi, mis aitavad edendada Euroopa Liidu tegevust (Euroopa Komisjon, 2015). Olenko (2003, lk 9) sõnul Euroopa Liidu kulud jaotatud üldiselt kaheks: kohustuslikud ja vabad kulud. Kohustuslikud kulud on need, mis tulenevad liidu lepingust või õigusaktidest. Vabad kulud on ülejäänud, mis ei ole

kohustuslikud. Olenko (2003, lk 9) on vabade kuludena välja toonud näiteks keskkonnakaitse, tööstuspoliitika, tarbijakaitse, energia- ja aatomienergiapoliitika, tehnoloogiline innovatsioon, koostöö arengumaadega jms. Riikide peamiseks tuluallikateks on maksudest saadavad ressursid. Gou *et al.* (2016, pp. 11) tähendavad, et avaliku sektori peamiseks kuluvaldkondadeks on sotsiaalkaitse, haridussüsteem, tervishoiusüsteem, kaitsekonseptsioon.

Euroopa Liidu enda põhilisteks sissetulekuallikateks Euroopa Liitu imporditavale kaubale kehtestatud tollimaks, osa liikmesriikide käibemaksust ja osa liikmesriikide kogurahvatulust, mille suurus oleneb kindla liikmesriigi rikkusest (Euroopa Komisjon, 2015). Ehk siis Euroopa Liidu eelarvet finantseeritakse omavahenditest. Olenko (2003, lk 5) toob välja, et Euroopa Liidu eelarve on võrreldes liikmesriikidega suhteliselt väike, näiteks 2000. aastal oli see 91,4 miljardit eurot ja samal ajal oli Taani eelarve 53 miljardit, kuigi ta on liidu ühe väiksema eelarve mahuga riike. 2015. aastal oli liidu eelarve suurus 145 miljardit eurot, mis moodustas vaid 1% kogu Euroopa Liidu kogurahvatulust (Euroopa Komisjon, 2015).

Eelarvesüsteemi üheks osaks on maksusüsteem. Maksude kogumiseks on iga riik kehtestanud vastava maksuseaduse, mis määrab ja reguleerib maksuobjekte ja muid tähtsaid elemente maksustamise juures, näiteks maksumäärasid. Iga riik peab eelarve koostamisel lähtuma oma riigi vajadustest ning vastavalt sellele eelarve looma. Eelarve koostamise vajadus on tingitud sellest, et analüüsida, missugused on tulevased väljaminekud ja sissetulekud ning vastavalt nendele näitajatele teha muudatusi, mis peaksid majandusel paremini aitama funktsioneerida ja kogutud tulud efektiivselt ära kasutada. Peale selle aitab eelarve planeerida tulevasi kulutusi ja tulusid ning teha otsuseid vastavalt nendele (Government Finance Officers Association, 1998).

Maksumaksjad on need, kes kannavad maksukoormust, mis omakorda vähendab nende heaolu ja vähendab rahalisi ressursse. Kuna riigid soovivad oma eelarve tulude mahtu suurendada, siis enamjaolt hakatakse eelisjärjekorras otsima ressursse maksumaksjate tulust. Selleks hakatakse ümber korraldama maksuseadusi, luues juurde uusi makse või tõstes inimeste maksukohustus, kas määrade või maksuobjektide näol. Uued regulatsioonid vähendavad inimeste heaolu, kuna neile jääb teenitud tulust oma tarbeks vähem raha ja see omakorda võib langetada inimeste maksukuulekust.

Maksude kogumiseks on igal riigil oma viisid, kuidas seda teha, ning vastavalt sellele on riigid määranud ka oma maksude kokku kogumiseks ette nähtud õiguslikult volitatud organi. Efektiivne maksusüsteem toob riigi eelarve tuludesse rohkem ressursse. Maksumaksjateks võivad olla nii füüsilised kui ka juriidilised isikud, kes vastavalt seadustele makse tasuvad. Maks kui selline on rahaline kohustus, mida tasuvad maksumaksjad kas ühekordselt või perioodiliselt. Maksudel on kaks eesmärki: fiskaalne ja regulatiivne. Fiskaalne eesmärk on koguda riigi kassasse tulusid ning regulatiivne eesmärk on reguleerida inimeste tarbimist. Üheks näiteks võiks siinkohal tuua aktsiisid. Kui aktsiise tõstetakse, siis sellega üritatakse vähendada mingite kaupade või teenuste tarbimist.

Makse jaotatakse otsesteks ja kaudseteks, sellest tuleneb ka maksu mõju. Otseste mõju näiteks oleks tulumaks, mis puudutab isiku teenitud tulu realselt ehk isik loovutab vastavalt tulule mingisuguse osa sellest maksuks. Kaudseks maksuks võib nimetada maksu, mille täitmist inimene ei pane üldse tähele. Eesti maksusüsteemist võiks näiteks tuua aktsiisi, mis on kehtestatud alkoholile. Näiteks kui inimene ostab poest alkoholi, siis riigis kehtestatud aktsiis on toote hinna sees ning ostja kui lõpptarbija kannab maksukoormust. Kaudse maksu puhul on reeglits see, et maks liidetakse maksustatavale kaubale või teenusele juurde, mis tõstab kauba või teenuse hinda. Müüja nii-öelda kogub tasumisele kuuluva maksu ostjatelt kokku.

Nagu eelpool on välja toodud, kujundab iga riik oma maksubaasi ise vastavalt oma riigi vajadustele ja eripäradele. Vajadus korraldada eelarvesüsteem riigiti erinevalt toob kaasa ka erinevad tulud riikide võrdluses, kuna rahvaarv ja maksuseadused on teised. Maksuseaduste erinevusteks on näiteks maksude olemus, maksumäärad ning objektid, mida või keda maksustatakse. Näiteks võib tuua tulumaksu, mis on igas riigis erinevalt kehtestatud. Näiteks Soomes ja Saksamaal on tulumaks astmeline ehk progresseeruv, mis tähendab, et mida rohkem isik tulu teenib, seda suuremat maksumäära tema tulu puhul rakendatakse ehk ta peab oma sissetulekust suurema osa maksma maksudeks (Riigikogu, 1997).

Makse jaotatakse enamjaolt riiklikeks ja kohalikeks. Näiteks võib tuua Saksamaa, kus riiklikeks maksudeks on üksikisiku ja ettevõtte tulumaks, käibemaks (maksumäär 19%, alandatud maksumäär teatud kaupadele 7%) ja aktsiisid, kokku umbes 30 maksu (Germany Trade & Invest, 2016).

Makse võib jaotada laiemalt tööjõumaksudeks, kapitali maksudeks, tulumaksuks, tarbimismaksudeks, sundkindlustusmaksudeks, omandimaksudeks ja aktsiisideks. Kõikide eelnimetatud maksude puhul on maksuobjekt erinev. Truuts (2013) nimetab, et tööjõumaksud on tööandja poolt töötaja eest tasutud maksud ning need peetakse kinni töötasu väljamaksmisel. Tööjõumaksude maksubaasiks on tööjõutulud.

Kapitali maksude tasujaks on juriidilised isikud ehk ettevõtted ja asutused, või ettevõtlusega tegelevad füüsilised isikud, kes on teeninud oma äritegevuses kasumit ehk nende tulud on ületanud kulusid. Kapitali maksude maksubaasiks on kapitalitulu ning selle maksustamise hetk on igal riigil erinev. Näiteks Eestis on maksustamishetkeks ettevõttest kasumi väljavõtmine ehk dividendide maksmine (Tulumaksuseadus, 2016) ning enne seda ettevõtte tulu ei maksustata. Mõnes teises riigis maksustatakse ettevõtte kasumit iga aasta lõpus. Sander *et al.* (2010, lk 132) väidavad, et kapitali maksustatakse enamasti madalamalt kui tööjõudu ning nii on see ka Eestis. Kui Eestis maksustatakse tööjõudu lisaks sotsiaalmaksule veel teistegi maksudega, siis kapitali puhul sotsiaalmaksu kohustust ei teki ning see teeb ka kapitali maksustamise ettevõttele mõne võrra odavamaks.

Aktsiisid on samuti üheks maksutulude allikaks. Nimelt on aktsiisid tarbimismaksud, millega maksustatakse teatud kaubagruppe. Aktsiisi alammäära kehtestas Euroopa Nõukogu juba 1992. aastal (European Commission, 2016). Euroopa Liidu riikides on aktsiisiga maksustatud kaubagrupid alkoholi, tubakas, elekter ja kütus. Iga maksustatud kaubagrupi aktsiis on erinev ning üldjuhul on määrad erinevad ka riigiti. Euroopa Liit annab riikidele ette ainult direktiivid ning lisaks on kehtestanud aktsiisimäära alammäärad (European Commission, 2016). Direktiivides on kirjas põhisuunad, kuidas ja mida maksustama peaks, ning vastavalt nendele juhistele panevad riigid ise paika, kuidas nad mingisugust maksuobjekti maksustavad, kuigi maksustamise üldised põhimõtted on samad. Tatrik (2014, lk 8) on öelnud oma lõputöös, et aktsiisid on ühetasandilised maksud, kus maksubaas on seotud teatud kaubakoguse, mitte väärtusega. Aktsiiside eesmärgiks on mõjutada inimeste tarbimist ning sellest ka nimetus „tarbimismaks“. Hollandi majandusteadlane Sijbren Cnossen on aktsiiside eesmärgi kohta oma rahvusvahelise õppeprogrammi materjalis „The Economics of Excise Taxation“ (2010) toonud välja järgmised punktid:

- a) riigi tulude suurendamine;

- b) teede kasutajate maksustamine;
- c) tarbimise piiramine.

Kui aktsiise kui tarbimismakse tõstetakse, üritatakse sellega vähendada tarbimist ja kui aktsiise langetatakse, siis üritatakse tarbimist hoopiski soodustada. Alkoholi aktsiisi puhul maksustatakse vaid alkoholi, mis läheb inimestele tarbimiseks (Euroopa Komisjon, 2017). Alkoholi, mida kasutatakse tööstuslikul eesmärgil näiteks meditsiinis ja kosmeetika-toodetes, aktsiisi ei kehtestata.

Tulumaks on otsene maks, mida maksavad kõik isikud, kes on teeninud mingisugust tulu. Seda saab liigitada kaheks: füüsilise isiku tulumaks ja juriidilise isiku tulumaks. Tulumaksu objektiks on näiteks dividendid, töötasu, renditulu, intressitulu jne. Tulumaksusüsteemid on riigiti suhteliselt erinevad. Nimelt on osas riikides kasutusel astmeline ehk proportsionaalne tulumaks ja teistes progresseeruv tulumaks. Trasberg (2011, pp. 82) ütleb, et kui astmelise tulumaksu puhul tulu suureneb, siis suureneb astmeliselt ka maksumäär ning progresseeruv tulumaks tähendab seda, et maksumäär jääb tulu suurenedes samaks. Näiteks Saksamaal ja Soomes on astmeline tulumaks. Osa riigi poolt kogutud tulumaksust suunatakse kohalikele omavalitsustele. Sander *et al.* (2010, lk 124) on öelnud, et Rootsis, Soomes, Eestis, Lätis ja Slovakkias on omavalitsuste tuluks üle 40% tulumaksust, kuigi Euroopa Liidu keskmine on alla 18%. Seega on Euroopa Liidu riikidel on suhteliselt vaba voli suunata riiklikul tasandil oma maksutulu.

Omandimaks ehk kinnisvara-maks on otsene maks. Omandimaksu maksusubjektiks on üldjuhul vara omanik. Omandiks on kinnisasjad, näiteks maa ja kinnisvara, maksubaasiks on omand. Miggur (2014, lk 17) on oma bakalaureusetöös öelnud, et maksukohustus võib vara omanikult edasi kanduda ka vara kasutajale ja selle tasumine ei sõltu asjaolust, kas vara omanik saab varast mingisugust tulu või mitte. Euroopa Liidu tasandil on omandimaks suhteliselt reguleerimata valdkond, mis annab liikmesriikidele võimaluse kehtestada see vastavalt oma nõudmistele või jätta omand üldse maksustamata. Miggur (2014, lk 24) on lisanud ka seda, et Eesti ja Slovakkia on kaks Euroopa Liidu liiget, kus omandimaksu kehtestatud ei ole.

Eelarvesüsteem on igal riigil isesugune, kuna seda mõjutavad paljud tegurid, näiteks riigi areng, geograafiline asend jne. Riigi eelarve koosneb tuludest ja kuludest ning üheks oluliseks tuluallikaks on maksumaksjatelt kogutud maksutulu. Euroopa Liidu

riikide puhul on igal liikmesriigil suhteliselt vaba voli kehtestada oma riigi maksusüsteem vastavalt oma vajadustele. Siinkohal saavad riigid lähtuda enda kitsaskohtadest, et maksustamine oleks piisavalt efektiivne. Maksustamise puhul tuleks lähtuda maksumaksjate koosseisust. Kui riik sellega ei arvesta, siis pole maksusüsteem piisavalt läbi mõeldud ega jätkusuutlik.

Iga riigi eelarve- ja maksusüsteem on erinev, olenevalt riigi demograafiast, geograafilisest asukohast, majanduslikust arengust jne. Eelarvesüsteem on nii-öelda kogum, kuhu on koondatud eelarve erinevad tulud ja kulud. Sissetulekud ja väljaminekut peavad eelarves olema tasakaalus, kuna kulud ei tohi ületada tulusid. Eelarve üheks sissetulekuallikaks on maksud, mida tasuvad maksumaksjad. Maksude kogumiseks on iga riik kehtestanud vastava maksuseaduse, mis määrab ja reguleerib maksuobjekte ja muid tähtsaid elemente maksustamise juures. Makse jaotatakse laiemalt otsesteks ja kaudseteks, sellest tuleneb ka maksu mõju. Maksud jagunevad tööjõumaksudeks, kapitali maksudeks, tulumaksuks, tarbimismaksudeks, sundkindlustusmaksudeks, omandimaksudeks ja aktsiisideks. Maksumaksjateks võivad olla nii füüsilised kui ka juriidilised isikud, kes vastavalt seadustele makse tasuvad. Maks kui selline on rahaline kohustus, mida tasuvad maksumaksjad kas ühekordselt või perioodiliselt. Efektiivne maksusüsteem tõstab eelarve tulude ressursse, mis läbi on võimalik riikidel kasutada raha sinna, kus seda oleks enam vaja.

1.2. Demograafilised tegurid ja maksubaas

Demograafilised muutused ehk rahvastiku muutused on olnud läbi aegade oluliseks teguriks ühiskonna toimimisel, kuna need muutused mõjutavad kõiki eluvaldkondi. Loomaks jätkusuutlikku ja efektiivset elukeskkonda, tuleb igasuguste regulatsioonide muutmisel lähtuda riigi rahvastiku koosseisust ning kui see muutub, tuleb ka ühiskonnas teha vastavad muudatused. Uuenenud demograafiline koosseis võib-olla ei võimalda enam vanadel regulatsioonidel efektiivselt funktsioneerida ning seetõttu on ka maksustamise puhul väga oluliseks aspektiks elanikkonna koosseis. Demograafilisteks muutusteks on näiteks rahvastiku vananemine, immigratsioon ja sündimuse vähenemine. Rahvastiku muutused võivad igas riigis olla erisugused ning vastavalt nendele tuleb ka riikidel otsustada, missugused lahendused on neile mõistlikumad ja jätkusuutlikumad.

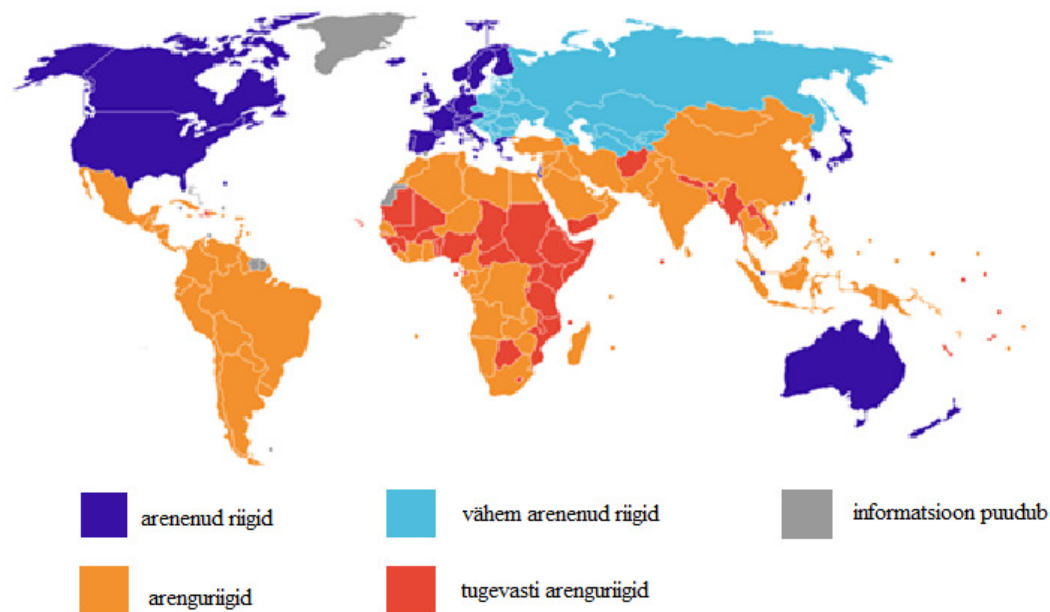
Demograafia mõiste on Eesti Demograafia Assotsiatsioon (1993) lahti seletanud nii: see on rahvastikuteadus, mis uurib rahvastikku tema arvu, struktuuri ja arengu seisukohast, lisaks ka rahvastiku kvantitatiivselt väljenduvaid üldtunnuseid. Riigid koguvad enda rahvastiku koosseisu kohta andmeid, et luua oma kaitsekontseptsioone, haridussüsteemi, töajupoliitikat ja ka maksupoliitikat jms. Üldisemalt võiks öelda, et andmeid rahvastiku kohta on vaja selleks, et eluolu riigis oleks efektiivsemalt korraldatud.

Demograafilisteks näitajateks on loomulik iive, oodatav eluiga, sündimuse, suremuse, abiellumuse ja lahutuste näitajad. Loomulik iive on surnute arvu ja sündide arvu vahe ehk kui sünde on rohkem kui surmasid, siis loomulik iive on positiivne ja rahvaarv on kasvavas trendis. Juhul kui suremuse arv on kõrgem kui sündimus, on iive negatiivne ja rahvaarv väheneb. Loomuliku iibe langus on arenenud riikides väga levinud tendents, sest inimeste elustiilid ja väärtushinnangud on aja jooksul muutunud. Inimeste jaoks on tähtsamaks muutunud karjäär kui perekonna loomine. Oodatavaks elueaks on keskmine elada jäänud aastate arv, kui suremus ei muutuks. Oodatav eluiga sünnimomendil on vanus, milleni vastsündinu tõenäoliselt elab. (Statistikaamet, 2016)

Euroopa Liidu olukorda demograafia vaatenurgast võiks iseloomustada nii, et siin on vananev rahvastik, sündimus jääb järjest väiksemaks ehk iive on langevas trendis ning immigratsioon on mõne aasta jooksul hüppeliselt kasvanud. Rahvastiku vananemine ei ole täheldatav mitte ainult Euroopas, vaid arenenud riikides üldiselt. Põhjuseks võiks tuua selle, et inimesed on hakanud rohkem pühenduma oma isiklikule arengule ning laste saamine on jäänud teisejärguliseks. Arenguriikidele on omane suur sündimus ja suremuse vähenemine, mis-tõttu rahvastiku arv järjest enam kasvab. Seal on see nii see-tõttu, et meditsiin on kättesaadavam ning inimesed elavad kauem vastsündinute suremus on samuti langenud. Arengumaadena võib nimetada näiteks -India, Aafrika ja Lõuna-Ameerika.

Joonisel 1 on välja toodud, kuidas maailmas arenenud riigid ja arenguriigid jaotuvad. Punase ja oranži värviga tähistatud riigid on arenguriigid. Nende riikide peamiseks demograafiliseks näitajaks on kõrge iive, mille põhjustajaks on kõrge sündimus, mis omakorda kasvatab inimeste koguarvu. Punasega tähistatud riikides on olukord süvenenum kui oranžiga märgitud riikides. Näiteks on need Aasia riigid, Lõuna-Ameerika, Aafrika ja araabia maad. Helesinised ja lilla värviga märgistatud riigid on

arenenud riigid, kus on rahvastikuarv enamjaolt kahanev ning iive negatiivne. Näitena võib tuua USA, Lääne-Euroopa, Skandinaavia maad, Jaapan ja Austraalia.

Joonis 1. Arenguriikide ja arenenud riikide jaotumine (Forbes, 2011)

Joonisel 1 on näha, kui erinevates arenguetaappides on maailma eri paigus asuvad riigid nii majanduslikult kui ka demograafilises mõttes. Need on ka ühed peamised näitajad, millega peavad riikide valitused arvestama, kui reguleeritakse seadusandlust ja seatakse eesmärgid tulevikuks.

Demograafilised muutused mõjutavad ka suuresti riikide majanduslikku olukorda. Nimelt kui riigis jääb maksumaksjaid vähemaks, siis see põhjustab pikas perspektiivis majanduses lünkasid, mida enam täita ei suudeta, kuna maksumaksjate poolt tasutud maksude kogusumma jääb üha vähemaks.

Alkoholi aktsiisimäärade puhul vaadeldakse seda kahe demograafilise näitaja abil. Esmalt tööealiste meeste (vanuses 15-64) arvu ja alkoholi aktsiisimäära vaheline seos ja teisalt sündimuse seos alkoholi aktsiisimääraga. Seos 15-64-vanuste meeste ja alkoholi aktsiisimäära vahel on eeldatavalt olemas ja positiivne, kuna sellises vanuses meeste puhul on tegemist grupiga, kes tarbib alkoholi rohkem. Ehk kui alkoholi aktsiisimäärad tõusevad, siis kasvab ka 15-64-vanuste meeste osakaal rahvastikus mingisuguse ajalise hilinemisega. Alkoholi tarbimise tõttu on selle grupi meeste suremus suurem. Seepärast muudetakse riigipoolseid regulatsioone, tõstes aktsiisi, et

mehed tarbiksid alkoholi vähem. Alkoholi hinnatõusuga üritatakse neid nii-öelda kaitsta.

Ka sündimuse puhul on seos alkoholi aktsiisimääradega eeldatavalt olemas, kuid selle puhul võib seos olla kahetine. Alkoholi mõju all olevad inimesed on enamjaolt julgemad ja sotsiaalsemad ning tegutsevad aktiivsemalt. Seega kui aktsiisimäärad on madalamad, siis sündimus on suurem ja ka vastupidi ehk kui aktsiisimäärad on kõrged, on sündimus madal, kuna inimesed joovad alkoholi vähem ja seega on ka nii-öelda ootamatusi vähem. Teisalt võib seos olla vastupidine ehk kui alkoholi aktsiisimäärad on kõrged, siis inimesed joovad vähem ning seetõttu on nad võimelised rohkem järglasi saama, kuna nende tervis on parem. Mida madalamad on aktsiisimäärad, seda rohkem inimesed alkoholi tarbivad ja seda halvem on nende tervis, mistõttu on ka järglaste saamine keerulisem. Surmad alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse Eestis aastatel 2008-2015 saab ülevaate tabelist 1.

Tabel 1. Surmad alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse Eestis 2008-2015 (Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, 2015; autori koostatud)

Aasta	Mehed	Naised
2008	524	171
2009	385	129
2010	361	136
2011	373	112
2012	380	123
2013	336	107
2014	355	105
2015	392	109

Tabel 1 näitab, kui palju on 2008.-2015. aasta jooksul alkoholi tõttu surnud mehi ja naisi. Meeste surmade arv alkoholi tõttu on oluliselt suurem kui naiste oma. Selle põhjal võib väita, et meeste alkoholi tarbimine on märgatavalt suurem kui naiste oma. Aastate jooksul on see olnud küll langevas trendis, nii on see ka naiste puhul, kuid siiski sooline vahe on märkimisväärne. Surmad alkoholi tarvitamisest Eestis 2014-2015 vanuserühmade järgi saab ülevaate tabelist 2.

Tabel 2. Surmad alkoholi tarvitamisest Eestis 2014-2015 vanuserühmade järgi (Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, 2016; autori koostatud)

		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
2014	Mehed	0	0	3	5	20	25	31
	Naised	0	0	1	3	5	6	8
2015	Mehed	0	0	1	9	8	32	35
	Naised	0	0	1	4	5	8	9

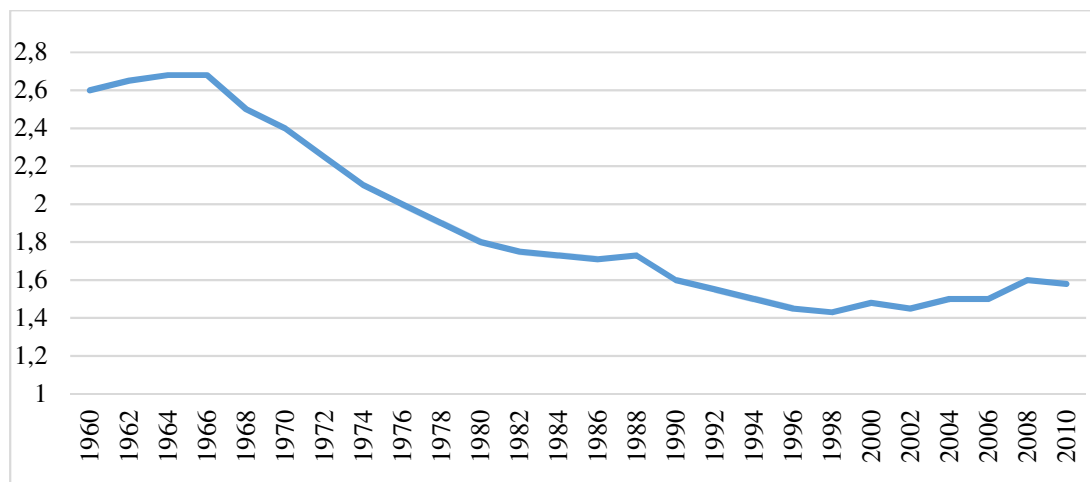
Statistika käib küll Eesti kohta, kuid ka üldiselt Euroopa Liidus on nende surmade koguarv, mille põhjustajaks on alkohol, suur (Maailma Terviseorganisatsioon, 2013).

Riigieelarve tulud koosnevad mitmesugustest erinevatest tuludest, näiteks erinevad toetused, kaupade ja teenuste müük ning maksudest saadav tulu. Maksude kehtestamine on suhteliselt tugevas seoses rahvastiku koosseisuga ning see-tõttu on sotsiaalmaks see, mis on rahvastiku struktuurist kõige enam mõjutatud. Nagu eelnevalt mainitud, siis on arenenud riikide peamiseks probleemiks demograafilises mõttes vananev ühiskond. See toob endaga kaasa riigi suuremad kulud sotsiaalvaldkonnas, kuna ühiskonnas on rohkem inimesi, kes riigi-poolset toetust vajavad.

Kui maksumaksjate koosseis väheneb, siis suureneb ühele maksumaksjale langev maksukoorem. See omakorda vähendab nii üksikisiku kui ka leibkonna toimetulekut. Kõrge maksukoormus surub rohkem naisi tööturule, sest olemasolevate ressurssidega leibkonnad enam hakkama ei saa. Naiste tööturule suundumine vähendab omakorda sündimust, kuna naiste võimalus lapsi sünnitada ja kasvatada kahaneb. Selline olukord mõjub negatiivselt ka iibele.

Joonis 2 näitab Euroopa Komisjoni (2012, lk 8) avaldatud statistikat, kuidas Euroopa Liidu riikides sündimus ühe naise kohta on aastate jooksul kahanenud. 1966. aastal oli näitaja lapsi ühe naise kohta üpriski kõrge, nimelt 2,7. Kuni 1986. aastani oli see languses ning tolleks ajaks oli näitaja 1,7. 1988. aastal hakkas see uuesti langema ning kuni 1998. aastani see kahanes. Alates 2002. aastast laste arv ühe naise kohta tõusis 0,2 võrra ning alates 2008. aastast on see jällegi langustrendis. Sellise olukorra puhul

peaksid riigid oma maksubaasi suunama pigem sellistele maksudele, mis ei oleks otseselt seotud inimeste tuludega.

Joonis 2. Euroopa riikide sündimus ühe naise kohta (laste arv) (Euroopa Komisjon, 2014; autori koostatud)

Demograafia on rahvastikuteadus, mis uurib rahvastikku tema arvu, struktuuri ja arengu seisukohast, lisaks ka rahvastiku numbriliselt väljenduvaid üldtunnuseid. Demograafilisi andmeid on vaja selleks, et riigid saaksid vastavalt sellele oma ühiskonnaelu korraldada, näiteks luua vastavat haridussüsteemi, sealhulgas ka maksusüsteem. Euroopa arenenud ühiskonnas on eelarvesüsteemid suuresti demograafiliste muutuste tõttu aegunud, see-tõttu tuleks Euroopa Liidu riikidel muuta maksukorraldust reguleerivaid seadusi. Maksumaksjate kõrge maksukoormus ei ole jätkusuutlik suund, kust riigid saaksid tulu teenida. Maksusüsteemi pöörõhk tuleks suunata maksumaksjate tulude pealt näiteks ettevõtlusesse, kuna maksumaksjate koosseis väheneb ning riigid ei suuda oma kasvavate koormiste tõttu enam oma kohustusi täita.

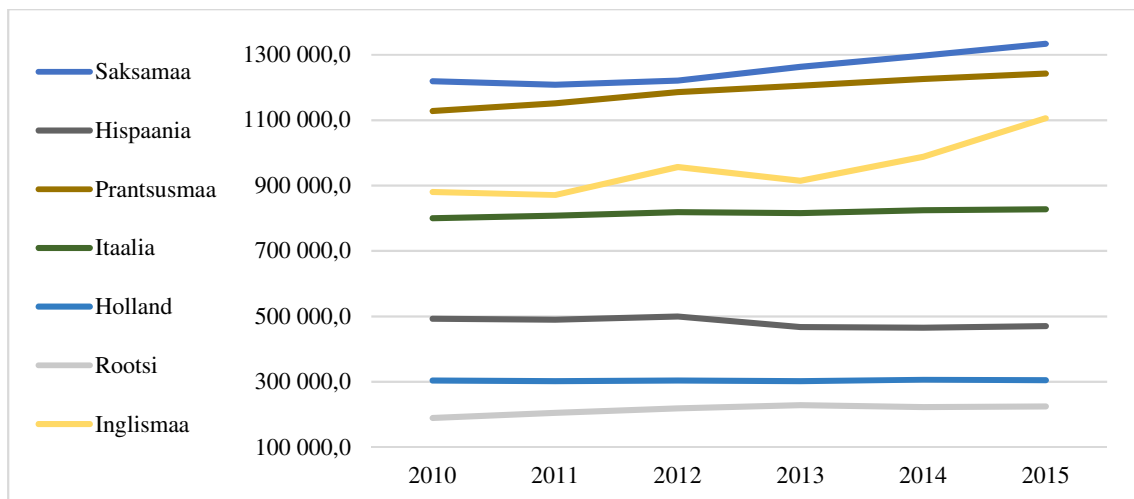
2. DEMOGRAAFILISED MUUTUSED JA RIIKIDE EELARVED

2.1. Riikide eelarvete kulud ja tulud

Euroopa Liidu riikide seas on erinevate eelarve kogusummadega riike. Ühtede eelarvemaht võib olla kaks korda väiksem kui mõne teisel riigil. Eelarvet mõjutavad mitmesugused tegurid. Siinkohal võiks näiteks tuua demograafia, geograafilise asendi, arengutaseme jne. Riigieelarvetes nähtuvad kõik riigi väljaminekud ja sissetulekud ehk tulud ja kulud. Eelarve põhjal saab analüüsida, missuguses seisus on mingi riigi majandus ja missuguseid muutusi oleks vaja ellu viia, et olukorda muuta efektiivsemaks. Efektiivsus omakorda soodustab riigi majanduse paremat funktsioneerimist. Riigieelarve mahud on aastate jooksul olnud tõusvas trendis, mille põhjuseks võib pidada ka inflatsiooni - ehk raha väärtuse on ajas langemist. Eelarve kasvamise kõrval, saab eelarvemaht ka langeda. Langus ei tähenda seda, et riigi majandus oleks languses, vaid võib näidata hoopis seda, et riik on kuskilt oma kulusid suutnud kärpida. Seega riigieelarve ei näita riigi rikkust, vaid selle tulusid ja kulusid.

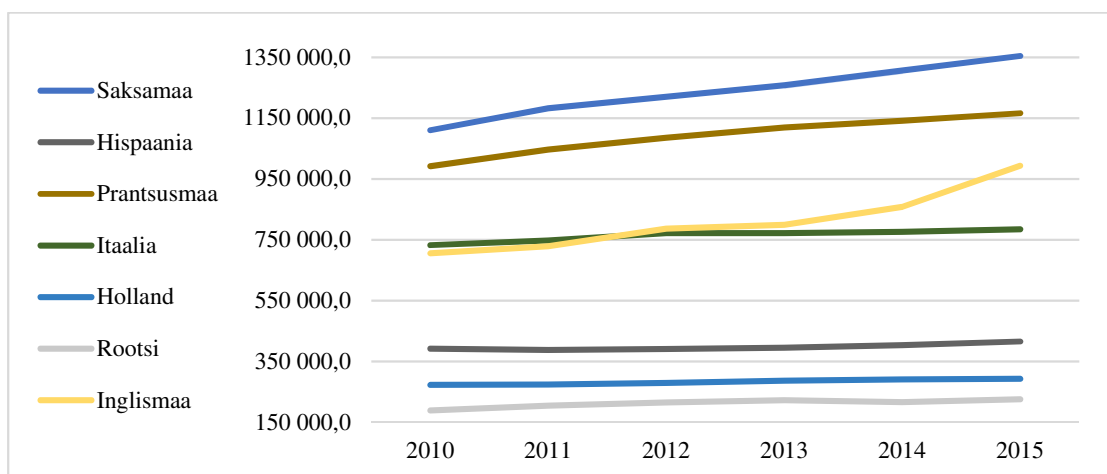
Selleks et vaadelda sotsiaalkulutusi, tuleb uurida ka riikide kogukulusid (joonis 3 ja joonis 4). Sotsiaalkulutused on enamikes Euroopa Liidu riikides suurimaks kuluallikaks (vt lisa 4). Kõige rohkem sotsiaalkulude osakaal kogukuludest on Soomel. Tema osakaal kogukuludest on 44,9%. Järgmiseks on Luksemburg (44,77%). Enamike Euroopa Liidu riikide sotsiaalkulude osakaal kogukuludest jääb 40-30% vahemikku. Kõige vähem kulutab sotsiaalkulutustele kogukuludest Küpros, kus osakaaluks on 29,9%. Riigid, kus on samuti sotsiaalkulude osakaal väike, on Läti, Tšehhi, Leedu ja Malta.

Kogukulude ja kogutulude uurimiseks on jaotatud Euroopa Liidu riigid väikeriikideks ja suurriikideks. Jaotus tehti kogutulude ja kogukulude mahu järgi, kuna eelarvete mahud on riikidel erinevad. Näiteks ei ole võimalik võrrelda Küprost Saksamaaga, kuna Saksamaa eelarve maht on kordades suurem, kui Küprose maht. Euroopa Liidu riikide seast on valitud suurriigid ja väikeriigid. Valitud on nad see järgi, et väikeriikide eelarve mahud jäid kuni 25 miljardi euro vahemikku. Suurriikide eelarve maht jäi 100 miljardi ligidusse. Joonisel 3 on välja toodud suurriikide valitsuste kogukulud aastatel 2010-2015.

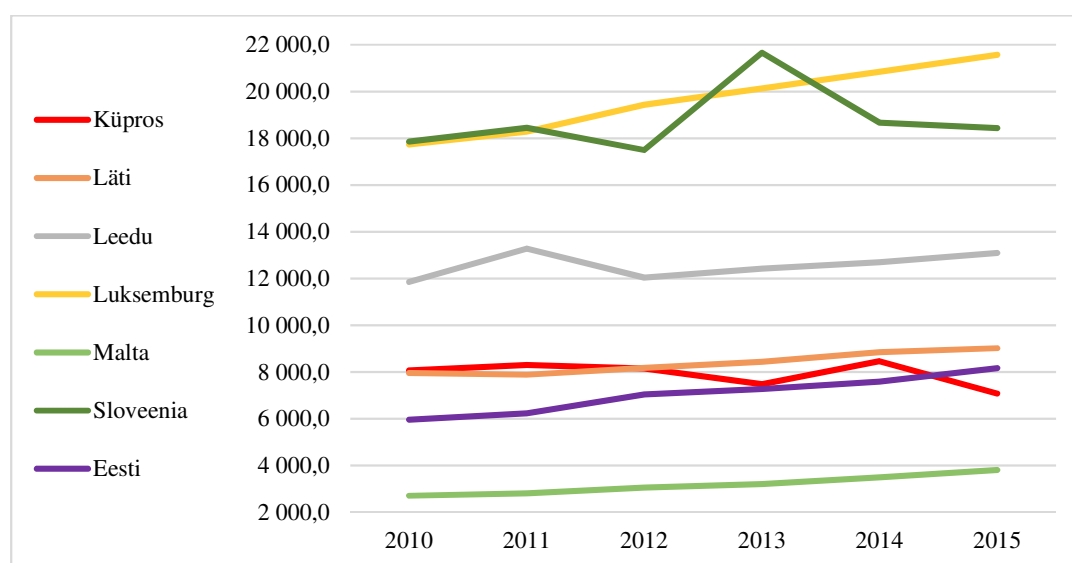
Joonis 3. Suurriikide valitsuste kogukulud aastatel 2010-2015 (miljardit eurot) (Eurostat, 2017b; autori koostatud)

Riikidel on funktsioneerimiseks vaja teha kulutusi ning joonis 3 kirjeldab Euroopa Liidu suurriikide valitsuste kogukulusid aastatel 2010-2015. Riigid on võrdlemiseks valitud kogukulude järgi, mis on suuremad kui 100 000 miljardit. Nagu joonisel 3 on näha, siis enamike suurriikide valitsuskulud on aastate jooksul olnud kerges tõusujoones. Euroopa Liidus on kõige suuremate kulutustega Saksamaa, kellele järgneb Prantsusmaa. Bloomberg (2015) on öelnud, et Saksamaa majandus kasvas pärast 2010. aasta langust Euroopas kõige kiiremini ning seetõttu võib Saksamaad nimetada Euroopa parima majandusega liikmesriigiks. Inglismaa kogukulud on aastate jooksul olnud kõikumavad, kuid alates 2013. aastast on need muutunud suhteliselt suures tõusujoones. Itaalia, Rootsi ja Hollandi kulud on üldiselt olnud stabiilsed.

Joonis 4. Suurriikide valitsuste kogutulud aastatel 2010-2015 (miljardit eurot) (Eurostat, 2017b; autori koostatud)

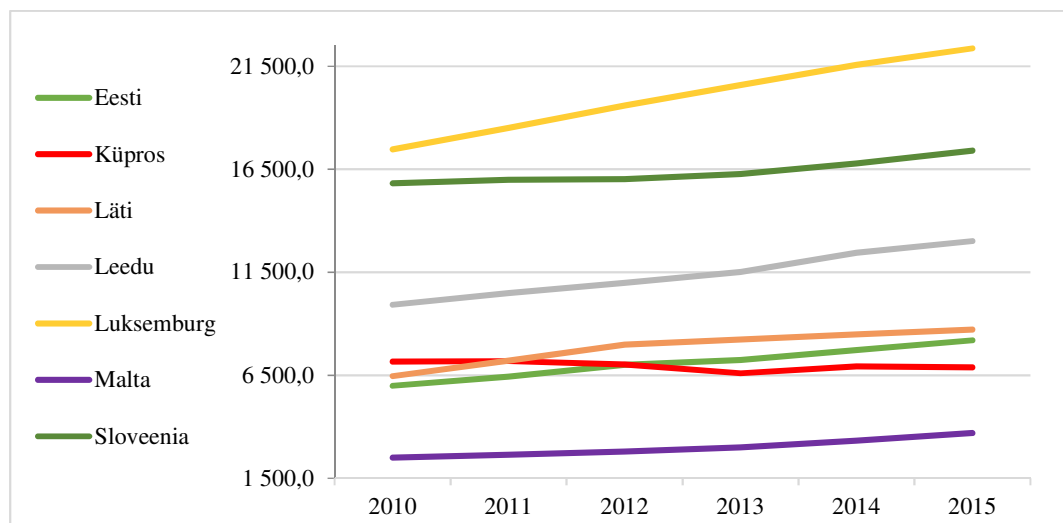
Joonisel 4 on näidatud suurriikide valitsuste kogutulud aastatel 2010-2015. Nagu kulude puhulgi on ka tulud aastate jooksul kasvanud. Kõige suuremate tuludega on Saksamaa. Umbes sama kiiresti on tulud tõusnud ka Prantsusmaal. Inglismaa tulud on alates 2013. aastast olnud järsus tõusujoones ning 2012. aastal Inglismaa ületas kogutulude mahu poolest Itaalia ning alates tollest ajast on olnud Inglismaa kogutulud suuremad kui Itaalia omad. Itaalia, Hispaania, Hollandi ja Rootsi tulud on olnud läbi kuue aasta stabiilsed ning olulist tõusu pole joonisel välja toodud aastate jooksul olnud. Joonisel 5 on kujutatud Euroopa Liidu väikeriikide valituse kogukulud aastatel 2010-2015.

Joonis 5. Väikeriikide valituse kogukulud aastatel 2010-2015 (miljardit eurot) (Eurostat, 2017b; autori koostatud)

Joonisel 5 on kujutatud Euroopa Liidu väikeriikide valitsuste kogukulud aastatel 2010-2015. Euroopa Liidu väikeriikide eelarve mahud on miljardite eurode võrra väiksemad kui suurriikide omad. Valitud väikeriikide puhul on suurimate kuludega Sloveenia ja Luksemburg. Luksemburgi kulud on aastate jooksul olnud stabiilses tõus, kuid Sloveenia puhul on tegemist kõikuva eelarvega. Näiteks 2013. aastal oli Sloveenia kogukulud paari miljardi euro võrra kõrgemad kui ülejäänutel joonisel toodud aastatel. Ka Leedu ja Küprose eelarve kulude pool on olnud kõikuvas trendis. Näiteks oli Leedu 2011. aasta valitsuse kogukulud peaaegu samal tasemel kui 2015. aastal. Küprose eelarve kulud on 2014. aastast olnud languses. Läti, Eesti ja Malta kogukulud on olnud stabiilses tõusujoones. Võrreldes suurriikidega on antud riikide eelarvemahud kordades

väiksemad. Joonisel 6 on kujutatud Euroopa Liidu väikeriikide valitsuste kogutulud aastatel 2010-2015.

Joonis 6. Väikeriikide valitsuste kogutulud aastatel 2010-2015 (miljardit eurot) (Eurostat, 2017b; autori koostatud)

Joonisel 6 on kujutatud Euroopa Liidu väikeste riikide valitsuse kogutulusid aastatel 2010-2015. Ka tulude poolest on Luksemburg ja Sloveenia esirinnas. Luksemburgi tulud on olnud suuremas tõusus kui Sloveenial. Nii oli see ka kuludega. Luksemburgi ja Leedu kogutulude maht on olnud aastatel 2010-2015 kõige suurema mahu tõusuga. Eesti ja Läti valitsuste kogutulude maht olnud suhteliselt samasuguses tõusujoones ning Läti maht on mõne miljoni euro võrra alati olnud kõrgem. Küprose tulud on olnud languses alates aastast 2011 ning valitud väikeriikide seas on ta ka ainuke. Ülejäänute eelarve tulude pool on olnud stabiilses tõusus.

Üldjuhul on Euroopa Liidu riikide eelarve kulud ja tulud kasvanud. Kulude ja tulude stabiilne tõus ei pruugi tähendada seda, et riikidel oleks tulusid kuskilt juurde tulnud ja kulud kasvanud, vaid võib-olla näitab see, kuidas on raha väärtus vähenenud ehk on toimunud inflatsioon. Suuremate kulude ja tulude kasv, mille tõus jääb miljonitesse eurodesse, näitab pigem rahaliste ressursside muutumist.

Euroopa Liidu riikide seas on väga erinevate eelarvetega riike. Tulude ja kulude kogumahud võivad erineda miljardite eurode võrra. Eelarve eesmärgiks ei ole näidata riigi rikkust, vaid selle sissetulekuid ja väljaminekuid. Euroopa Liidus on seinast-seina eelarvetega riike, kuna riikide omadused on erinevad. Kõige suurema eelarve mahuga riigiks Euroopa Liidus on Saksamaa ja kõige väiksema mahuga on Malta. Selleks et

riike võrrelda, jaotati riigid väikeriikideks ja suurriikideks vastavalt eelarvete mahtudele. Aastate jooksul on eelarvemahud tõusnud, nii tulu kui kulu poolelt. Euroopa Liidu väikeriikide kui suurriikide puhul on kogukulud olnud rohkem kõikuvas joones ja kogutulud stabiilsemad.

2.2. Rahvastiku struktuuri ja riikide eelarvesüsteemide seos

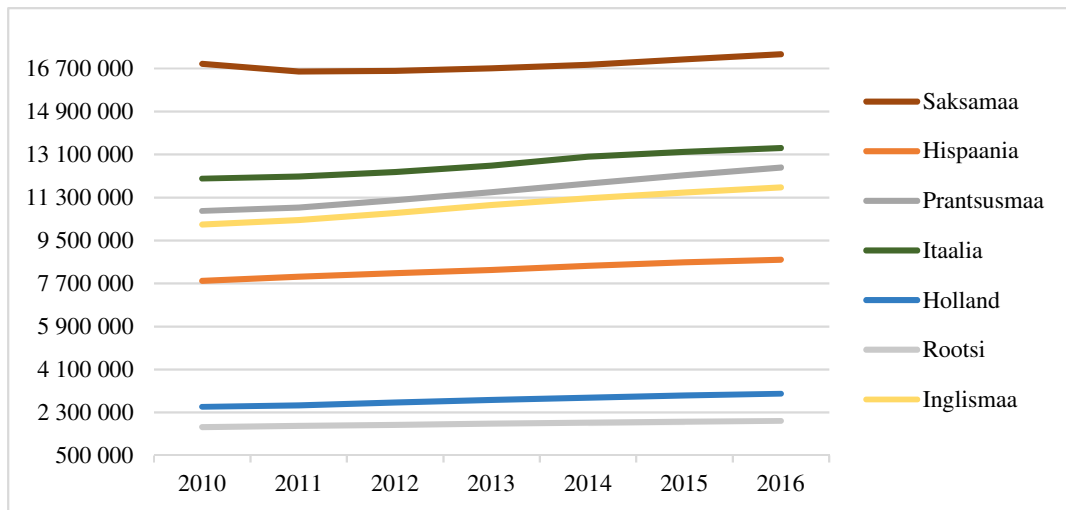
Euroopa Liidu riikide seas leiab väga paljude erinevate rahvastiku koosseisudega maid. Struktuur oleneb enamasti sellest, missuguses seisus on riigi areng ja demograafiline koosseis. Enamlevinud trend Euroopas on see, et rahvastik vananeb, sündimus kahaneb ja iive langeb. Alates 2015. aastast on ka immigrantide sissevool Euroopasse kõvasti suurenenud, mis muudab Euroopa rahvastiku koosseisu suuresti.

Saamaks teada, missugune on riikide demograafia ja eelarve seos, tuleb vaadata, missugused on rahvastiku koosseisud ja erinevate riikide eelarvete mahud. Selleks võetakse vaatluse alla ühelt poolt rahvastiku koosseisu ja teisalt eelarve näitajad kas tulu või kulu poolelt ning leitakse kahe erineva näitaja vahel seos ehk korrelatsioon. Korrelatsioon ei ületa mitte kunagi 1-te ning mida ligemale saadud summa 1-le on, seda suurem on kahe näitaja vaheline seos (Tallinna Ülikool, 2012). Mida tugevam on seos, seda tugevamalt mõjutab üks näitaja teist. Lõputöös leitakse korrelatsioon Exceli abil. Korrelatsiooni leidmisel võetakse uurimise alla demograafia poolelt kolm näitajat – tööealised mehed, sündimus ja vanemaealised. Tööealiste meeste osakaalu ja sündimust demograafilisest koosseisust uuritakse koos aktsiisimääradega. Vanemaealiste osakaalu rahvastiku koosseisus uuritakse seoses eelarve sotsiaalkulutustega.

Analüüsimiseks on võetud Euroopa Liidu riigid jaotatuna suurriikideks ja väikeriikideks. Riikide jaotus põhineb asjaolul, et väikeste ja suurte riikide näitajad on erinevad. Näiteks Eesti ei ole võrreldav Saksamaaga, kuna Eesti eelarvemaht on kordades väiksem nagu ka rahvaarv. Korrelatsiooni leidmiseks võeti uurimise alla kõik Euroopa Liidu riigid koos. Ajavahemik 2010-2015/2016 on valitud seetõttu, et oleks näha, mis on muutunud viimase 5-6 aasta jooksul.

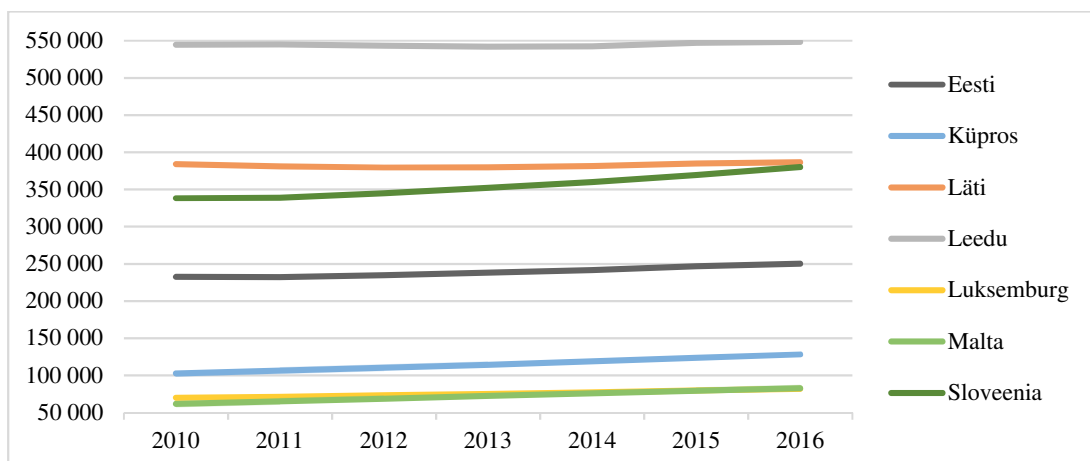
Esmalt võetakse uurimise alla vanemaealiste (65-aastased ja vanemad) osakaal rahvastikust. Seda demograafilist näitajat analüüsitakse koos riigieelarve sotsiaalkulutustega. Kuna Euroopa Liidu rahvastik on vananev, siis võiks arvata, et

riikide sotsiaalkulutused on aastate jooksul kasvanud, kuna vanemaealiste ehk pensioni saajate osakaal on rahvastiku koosseisus kasvanud. Joonisel 7 on kujutatud vanuses 65 ja üle inimeste koguarv Euroopa Liidu suurriikides.

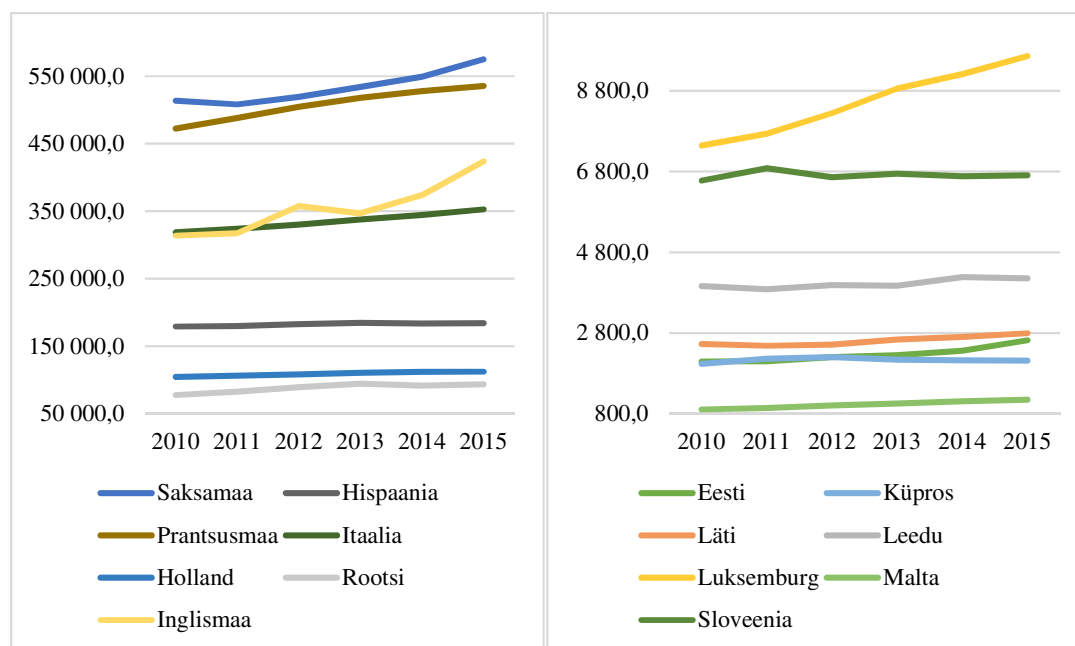
Joonis 7. Vanuses 65 ja üle inimeste koguarv Euroopa Liidu suurriikides (Eurostat, 2017d; autori koostatud)

Joonisel 7 on kujutatud Euroopa Liidu suurriikide 65 ja üle vanuses inimeste koguarvu. Jooniselt on näha, kuidas aastast 2010 on see olnud tõusujoones kõikides riikides. Kõige rohkem on vanureid Saksamaal, kuid Saksamaa rahvaarv on välja toodud riikidega võrreldes ka kõige suurem. Enim on 65 ja üle vanuste inimeste koguarv kasvanud aastatel 2010-2016 Itaalias, Prantsusmaal ja Inglismaal. Joonisel 8 on välja toodud 65 ja üle vanuses inimeste koguarv Euroopa Liidu väikeriikides.

Joonis 8. 65 ja üle vanuses inimeste koguarv Euroopa Liidu väikeriikides (Eurostat, 2017d; autori koostatud)

Joonisel 8 on kujutatud Euroopa Liidu väiksemate riikide vanemaealiste koguarvu rahvastikust. Ka väikeriikide puhul on olnud aastatel 2010-2016 pensioniealiste koguarv stabiilses tõusujoones. Valitud riikide seas on vanemaealisi kõige rohkem Leedus, kõige vähem Maltal ja Luksemburgis. Nii suurriikide kui väikeriikide 65-aastaste ja vanemate osakaal rahvastikust on kasvanud ning eelolevad joonised näitavad, et Euroopa Liidu rahvastik on vananev. Joonisel 9 on välja toodud Euroopa Liidu suurriikide ja väikeriikide sotsiaalkulutused

Joonis 9. Euroopa Liidu suurriikide ja väikeriikide sotsiaalkulutused (miljonit eurot) (Eurostat, 2017f; autori koostatud)

Joonisel 9 on kujutatud Euroopa Liidu suurte liikmesriikide sotsiaalkulutused aastast 2010 kuni 2015. Kõikidel riikidel on aastate jooksul sotsiaalkulutused tõusnud. Suurima tõusu on need teinud Saksamaal, Prantsusmaal ja Inglismaal. Stabiilsema tõusu on teinud Rootsi, Holland ja Hispaania. Kuddo *et al.* (2002, lk 13) on nimetanud Rootsi kõrge taseme põhjenduseks Skandinaavia maade sotsiaalkaitse iseloomulikud jooned. Kuna sealne sotsiaalkaitse on kodanikuõigus, mis tähendab, et sotsiaalhüvitised kehtivad kõikidele kodanikele. Hüvitisi rahastatakse üldistest maksudest.

Väikeriikidest kõige enam kulutab sotsiaaltoetustele Luksemburg, kus aastatel 2010-2015 on makstavate sotsiaaltoetuste kulud hüppeliselt tõusnud umbes 2 000 000 euro võrra, kuid samas pole vanemaealiste osakaal nii palju kasvanud. Seega on Luksemburg

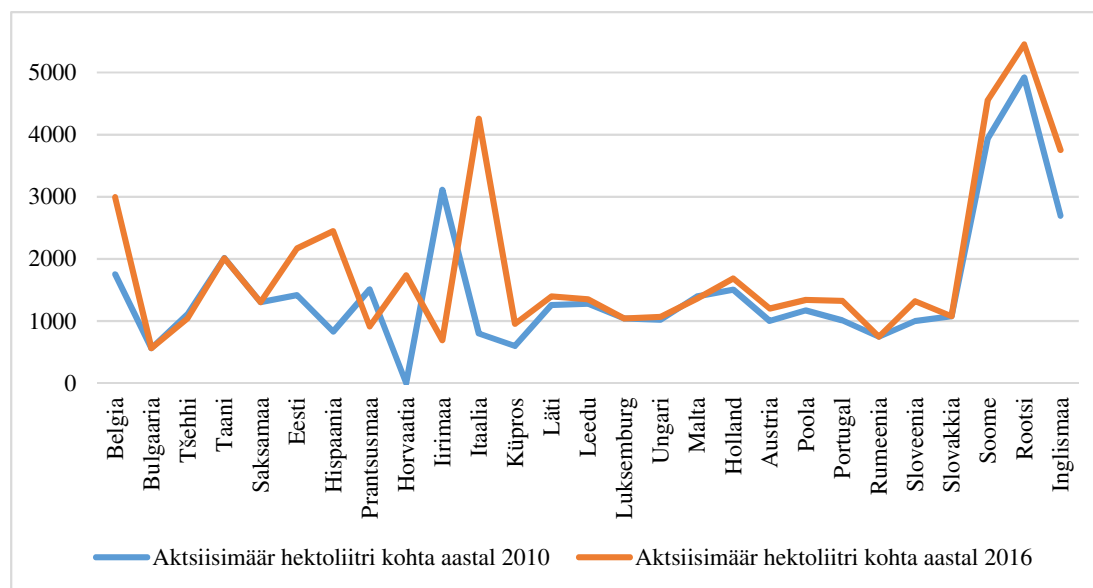
muutnud oma sotsiaalkaitse regulatsioone, mis on tõstnud riigi kohustusi sotsiaalkaitse valdkonnas. Sloveenia on peale 2011. aastat oma sotsiaalkulutusi vähendanud ning peale seda hoidnud neid stabiilsena. Leedu sotsiaalkulutused on olnud joonisel välja toodud aastate jooksul kõikuvad. Kuni 2013. aastani oli Eesti Küprosega sotsiaalkulutuste poolest samal tasemel, kuid peale 2013. aastat on Eesti sotsiaalkulutuste valdkonna kulud kasvanud ning on jätkuvas tõusujoones.

Seosed ehk korrelatsioonid leiti sotsiaalkulutuste ja vanemaealiste koguarvu vahel rahvastikus kõikide Euroopa Liidu riikide kohta, kasutades Excelit. Korrelatsioon leiti 2015. aasta näitajate põhjal, kuna 2016. aasta kohta sotsiaalkulutuste andmeid ei ole avaldatud. Mida lähemale arvutatud korrelatsioon 1-le on, seda tugevam on kahe näitaja vaheline seos (Tallinna Ülikool, 2012). Korrelatsiooni leidmisel tuli esialgu leida, kui palju on vanemaealisi 100 000 elaniku kohta, sest mida suurem on rahvaarv, seda rohkem on ka vanemaealisi. Järgnevas tuli leida sotsiaalkulutused ühe inimese kohta, milleks sotsiaalkulutused jagati rahvaarvuga (vt lisa 3) ning alles siis oli võimalik leida korrelatsioon. Arvutatud seoseks saadi 0,95, mis tähendab, et kahe näitaja vaheline seos on väga tugev ehk kui pensioniealiste arv 100 000 elaniku kohta tõuseb, siis kasvavad ka riikide sotsiaalkulutused.

Järgnevas leiti seos aktsiisimäärade ja 15-64-aastaste meeste vanusegrupi (100 elaniku kohta) vahel. Eelnevalt toodud tabelid näitavad, et mehed joovad naistest rohkem, seega võiks arvata, et mida kõrgemad on aktsiisimäärad, seda rohkem on ka mehi. Kuna meeste alkoholi tarbimine on suurem, võiks ju arvata, et kui aktsiisid tõusevad, siis meeste alkoholi tarbimine väheneb ning järelikult ka alkoholist põhjustatud surmade arv. Surma põhjuste hulka võiks tuua erinevad õnnetused, terviserikked jne.

Lisas 5 on välja toodud, missugused on Euroopa Liidu liikmesriikides 15-64-aastaste meeste arv (100 000 elaniku kohta), sündimus (100 000 elaniku kohta) ja aktsiisimäärad (hektoliitri kohta). Lisas 5 esitatud andmete põhjal leiti korrelatsioon sündimuse ja aktsiisimäära vahel ning vanuses 15-64 meeste arvu ja aktsiisimäära vahel. Sündimuse ja aktsiisimäära vaheline seos võiks tulla asjaolust, et kui aktsiis on madal, siis inimesed tarbivad rohkem alkoholi, mis tõttu muutuvad nad julgemaks ja tegusamaks. Tulemus võib olla ka vastupidine ehk kui määr on madal, siis inimesed rikuvad alkoholi tarbides oma tervist ega ole võimelised järglasi saama. Kõrgema aktsiisi puhul oleks efekt toodud hüpoteeside puhul vastupidine. Joonisel 10 on välja toodud Euroopa Liidu

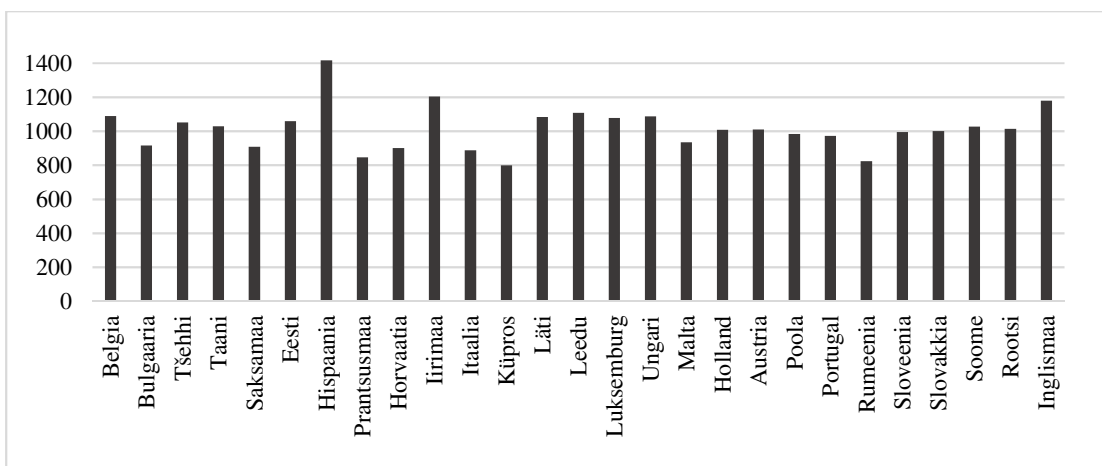
riikide kange alkoholi aktsiisimäärad hektoliitri kohta aastatel 2010 ja 2015. Joonisel 10 on kujutatud kange alkoholi aktsiisimäärad hektoliitri kohta aastatel 2010 ja 2016 Euroopa Liidu riikides.

Joonis 10. Kange alkoholi aktsiisimäärad hektoliitri kohta aastatel 2010 ja 2016 Euroopa Liidu riikides (Lisa 5; autori koostatud)

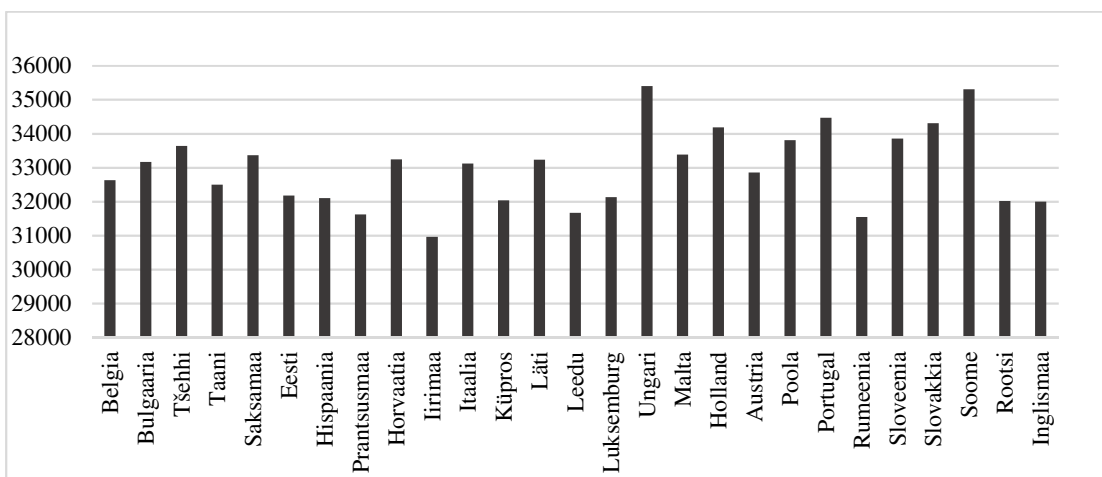
Joonisel 10 on kujutatud Euroopa Liidu liikmesriikide kange alkoholi aktsiisimäärad aastatel 2010 ja 2015. Võrreldes 2010. aastaga on kõikide liikmesriikide aktsiisimäärad 2015. aastaks tõusnud. Kõige kõrgem aktsiisimäär on mõlemal aastal olnud Rootsis ja peale teda tuleb Soome. Saksamaal, Bulgaarias, Taanis, Luksemburgis, Rumeenias ja Slovakkias on 2015. aasta aktsiisimäär võrreldes 2010. aastaga jäänud samaks.

Kõige rohkem on aktsiisimäära kange alkoholi puhul tõstnud Itaalia. Järgmiseks riigiks on Hispaania, siis tuleb Belgia ning peale Belgiat tuleb Eesti. Kõige väiksema tõusu on teinud Küpros, Läti, Holland, Austria, Poola, Portugal ja Leedu. Rootsi, kus on kõige kõrgem kange alkoholi aktsiisimäär hektoliitri kohta, on viie aasta jooksul aktsiisimäära tõstnud suhteliselt vähe. Joonisel 11 on kujutatud Euroopa Liidu riikide sündimus 100 000 elaniku kohta.

Joonis 11. Euroopa Liidu riikide sündimus 100 000 elaniku kohta (Lisa 5; autori koostatud)

Korrelatsioon sündimuse (100 000 elaniku kohta) ja aktsiismäärade (hektoliitri kohta) vahel on 0,2406, mis näitab, et seos aktsiisimäärade ja sündimuse vahel on olemas, kuid see on nõrk. Juhul kui aktsiisimäärad tõusevad, on selle seos sündimusega minimaalne. Joonisel 12 on kujutatud Euroopa Liidu riikide 15-64 aastaste meeste arv 100 000 elaniku kohta.

Joonis 12. Euroopa Liidu riikide 15-64 aastaste meeste arv 100 000 elaniku kohta (Lisa 5; autori koostatud)

Joonisel 12 on kujutatud Euroopa Liidu riikide 15-64 aastaste meeste arv 100 000 elaniku kohta. Kõige suurem on 15-64 aastaste meeste arv 100 000 elaniku kohta Ungaris, Soomes, Hollandis, Portugalis ja Slovakkias. Kõige vähem on neid Iirimaa, Leedus, Rumeenias ja Luksemburgis.

Korrelatsioon aktsiismäärade (hektoliitri kohta) ja vanuses 15-64 aastat meeste (100 000 elaniku kohta) vahel tuli 0,3621, mis tähendab, et seos on olemas. Kui aktsiisimäärad tõuseks, siis suureneb ka selle vanusegrupi meeste osakaalu rahvastikus. Kuid nende näitajate puhul võib mõju olla hilisem, kuna rahvastiku koosseisu muutumine võtab aega ning praegused muutused võivad tulemusi näidata alles aja möödudes.

Tabel 4. Arvutatud korrelatsioonid Euroopa Liidu riikide demograafiliste näitajate ja eelarvesüsteemi näitajate vahel (Eurostat, 2017d; Eurostat, 2017c; Eurostat, 2017e; autori koostatud)

	Vanemaealiste (65 ja rohkem vanuste) ja sotsiaalkulude vahel	Meeste vanuses 15-64 aastat (100 000 elaniku kohta) ja aktsiisimäärade (hektoliitri kohta) vahel	Sündimuse (100 000 elaniku kohta) ja aktsiisimäärade (hektoliitri kohta) vahel
Korrelatsioon	0,9501	0,3621	0,2406

Rahvastiku koosseis riigis paneb paika, missugune peaks olema riigi seadusandlus. Vastavalt demograafilisele olukorrale saavad riigid kehtestada regulatsioone, mis on riiklikul tasandil kõige jätkusuutlikumad. Euroopa Liidu riikidel on küll mingisuguste direktiividega ette antud juhised, kuidas, millal ja millele tuleb maksu kehtestada. Rahvastiku koosseis määrab ka ära, missugused peaksid olema riikide eelarvete tulud ja kulud. Leitud korrelatsioon vanemaealiste ja sotsiaalkulude vahel on näide, et demograafiline situatsioon mõjutab eelarvesüsteemi. Seega maksusüsteemi kujundamisel tuleks riikidel võtta arvesse eelkõige maksumaksjate koosseisu ühiskonnas.

Eesmärgiks on leida demograafiliste näitajate ja eelarvesüsteemide vahel seosed. Esimeseks seoseks oli vanemaealiste osakaalu ning sotsiaalkulutuste vahel, mille korrelatsioon on väga tugev ehk kui pensioniealiste osakaal rahvastikust kasvab, siis kasvavad ka riigipoolsed sotsiaalkulutused. Järgmiseks seoseks leiti alkoholi aktsiisimäära ja 15-64-aastaste meeste vanusegrupi (100 000 elaniku kohta) vahel. Näitajate vahel on korrelatsioon olemas ning kui aktsiisimäärad kasvavad, mõjutab see tööaliste meeste osakaalu rahvastikus. Korrelatsioon leiti ka sündimuse (100 000 elaniku kohta) ja alkoholi aktsiisimäära vahel, selgitamaks, kas alkoholi aktsiisimäära

muutmine mõjutab sündimust. Leitud korrelatsioon on nõrk. Ehk siis kui alkoholi aktsiisimäärad tõusevad, siis mõjutab see sündimust vähesel määral.

KOKKUVÕTE

Üle maailma on toimumas mitmesugused demograafilised muutused ning nende muutustega tuleb riikidel teha vastavad ümberkorraldused erinevates valdkondadeks, et see suudaks funktsioneerida edasi. Üheks tähtsaks valdkonnaks on maksusüsteem, kuna demograafia muudab rahvastiku koosseisu ning seeläbi muutub ka maksumaksjate koosseis.

Lõputöö teema on aktuaalne, sest Euroopa Liidu rahvastiku koosseis on muutumas, mille mõjuriteks on immigrantide suur sissetulek ja Euroopa ühiskonna vananemine. Vanemaaliste osakaalu kasv suurendab avalike teenuste nõudlust ja riigid peavad sellesse valdkonda rohkem ressursse lisama. Lisaks sellele on teema aktuaalne seoses lähiajal toimunud aktsiisimäärade tõusuga Eestis. Vabariigi Valitus on otsustanud tõsta järk-järgult kõiki aktsiise, sealhulgas ka alkoholi aktsiisi määra, et reguleerida aktsiisikaupade tarbimist ja suurendada riigikassasse laekuvat maksutulu. Mõlemad muutused vajavad suuremaid ressursse, kuid seetõttu tõstetakse tööealiste inimeste maksukoormust.

Lõputöö uudsus seisneb selles, et eelnevalt ei ole sisekaitseakadeemia lõputöös leitud korrelatsioone demograafiste arengute ja eelarvesüsteemide vahel. Korrelatsiooni leidmisel saab näha, kas näitajate vahel on mingisugune seos olemas või mitte. Teadmine, et korrelatsioon on olemas, võimaldab vastavalt sellele luua eelarvesüsteeme.

Lõputöö probleemiks on demograafia arengud Euroopas ning kuidas on mõjutanud need Euroopa Liidu riikide maksubaase. Demograafia muutused toovad endaga kaasa probleeme mitmetes valdkondades ning üheks neist on ka eelarvesüsteem. Eelarve tulude suurimaks tuluallikaks on maksutulu, mida maksavad maksumaksjad ning kuna nende koosseis on vähenemas, siis vähenevad ka eelarve tulud.

Lõputöö eesmärgiks on seoste leidmine demograafiliste näitajate ja eelarvesüsteemide vahel.

Eesmärgi täitmiseks püstitati neli uurimisülesannet. Esimeseks ülesandeks oli anda ülevaade eelarve- ja maksusüsteemi ülesehitusest. Peatükis kirjeldatakse lühidalt maksusüsteemi, missugused maksud on olemas, mis on nende eesmärk jne. Maksusüsteem on Euroopa Liidu riikides osa maksude puhul ühtne, kuna

liikmesriikidele antakse mõnede maksude kehtestamiseks ette direktiivid, kus on fikseeritud suunitlused, kuidas mingi maks peaks kehtestatud olema. Eelarvesüsteem on igas riigis isesugune, kuna riikide kogutulud ja kogukulud on väga varieeruvad. Riigi eelarve näitab, missugused on riigi sissetulekud ja väljaminekud. Lisaks toodi välja erinevad tulu- ja kuluallikad.

Teiseks uurimisülesandeks oli ülevaate andmine demograafilistest teguritest ja maksubaasist. Demograafilisteks muutusteks on näiteks rahvastiku vananemine, immigratsioon ja sündimuse vähenemine. Euroopa Liidu ühiskond vananeb ning sündimus väheneb. Selline demograafiline areng toimub kõikides arenenud riikides. Selle tagajärjeks on maksumaksjate koguarvu vähenemine, mis tõttu langeb ka riikide eelarvesse laekuv maksutulud. Arenguriikide peamiseks näitajaks on kõrge iive, mille põhjustajaks on kõrge sündimus, mis omakorda kasvatab inimeste koguarvu.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli uurida erinevate Euroopa Liidu riikide eelarvete tulusid ja kulusid. Eelarve ei näita riigi rikkust, vaid selle sissetulekuid ja väljaminekuid. Euroopa Liidus on seinast-seina eelarvetega riike, kuna riikide omadused on erinevad. Selleks et riike võrrelda, jaotati riigid väikeriikideks ja suurriikideks. Aastate jooksul on eelarvemahud tõusnud, nii tulu kui kulu poolelt.

Neljandaks uurimisülesandeks oli seoste leidmine demograafiliste näitajate ja eelarvesüsteemide vahel. Lõputöös leiti korrelatsioon vanemaealiste arvu 100 000 elaniku kohta ning sotsiaalkulutuste vahel. Leitud seos osutab, et kahe näitaja vaheline korrelatsioon on väga tugev, mis tähendab, et kui pensioniealiste arv 100 000 elaniku kohta rahvastikust kasvab, siis kasvavad ka riigipoolsed sotsiaalkulutused. Järgnevas uuriti lõputöös võimalikku seost alkoholi aktsiisimäära ja 15-64-aastaste meeste vanusegrupi (100 000 elaniku kohta) vahel. Saadud tulemus näitas seost kahe näitaja vahel ehk siis kui aktsiisimäärad kasvavad, mõjutab see tööealiste meeste osakaalu rahvastikus. Korrelatsioon leiti ka sündimuse (100 000 elaniku kohta) ja alkoholi aktsiisimäära vahel, selgitamaks, kas alkoholi aktsiisimäära muutmine mõjutab sündimust. Leitud korrelatsioon on nõrk. Ehk siis kui alkoholi aktsiisimäärad tõusevad, siis mõjutab see sündimust vähesel määral.

Võttes arvesse praeguse Euroopa Liidu vananevat ühiskonda, siis praegused regulatsioonid ja süsteemid ei ole eriti jätkusuutlikud, kuna maksustamise suurem rõhk on pandud nendele maksudele, mis koormavad maksumaksja tulu kõige enam.

Maksusüsteemi ja eelarvesüsteemi loomisel valitsuste arvestamine demograafia arengutega. Edaspidiseks uurimistepanekuks oleks uurida, kuidas ja kas on valitsused muutnud oma maksupoliitikat vastavalt demograafias toimunud arengutele.

SUMMARY

In modern world, demographic changes are taking place around the earth. Due to these developments governments must make some changes in society in many fields for keeping its sustainability. For example one area is taxation system. Taxation issues have been around as long as human civilisation. In time tax systems have been changed through time. For instance tax subjects, tax objects and tax rates have been modified. The thesis is entitled „The Relations between the Budgeting System and Demographic Trends“. It is written in Estonian and consists of 42 pages. The author uses 32 sources, including Estonian and also foreign theoretical literature.

The aim of the thesis is to find correlation between demographic developments and budget systems. To achieve the aim the author:

1. Give an overview of budget system and tax system.
2. Give an overview of demographic factors and tax base.
3. Analyses governments budget incomes and expenditures.
4. Find a correlations between demographic factors and budget systems.

As a result of the analyses the author has found, that for example total number of older people (65 and over years olds) is increasing and by that governments social expenditures are growing. Also excise duties have correlation between men in agegroup 15-64 years and fertility. It mean that budget systems and demographic developments are related to eachother in positive or negative way. Author has made some proposals:

1. For further studies it is possible to find out, how have governments changed their budget and tax systems to adapt demographic developments.
2. Governments must adapt their budget and tax systems with demographic developments, because in developed countries tax payers total number is decreasing and elderly people total number is increasing.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Bloomberg, 2015. *German Economy Grows Fastest Since 2011 with Budget in Surplus*.

[Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-15/german-economy-grew-15-percent-in-2014-as-recovery-accelerated> [Kasutatud: 24.03.2017].

Cnossen, 2010. *The Economics of Excise Taxation. International Studies Program*.

[Võrgumaterjal] Leitav: <http://icepp.gsu.edu/files/2015/03/ispwp1018.pdf> [Kasutatud 20.03.2017].

Department of Finance, 2010. *General Excise Duties (Tobacco and Alcohol Products)*.

[Võrgumaterjal] Leitav: <http://taxpolicy.gov.ie/wp-content/uploads/2011/06/10.21-General-Excise-Duties.pdf> [Kasutatud: 05.04.2017].

Ettevõtlike Arendamise Sihtasutus, 2012. *Eelarvete süsteem*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://www.eas.ee/images/doc/sihtasutusest/trukised/organisatsiooni_kasiraamat/08.pdf [Kasutatud: 11.05.2017].

Euroopa Komisjon, 2012. *Demography, active ageing and pensions*. s.l.: Euroopa Komisjon

Euroopa Komisjon, 2015. *ELi eelarve. Lühülevaade*. s.l.: Euroopa Komisjon.

European Commission, 2016. *Excise Duty Tables*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf

[Kasutatud: 24.03.2017].

Eurostat, 2017a. *General government expenditure by function (COFOG)*.

[Võrgumaterjal] Leitav: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> [Kasutatud: 26.03.2017].

Eurostat, 2017b. *Government revenue, expenditure and main aggregates*.

[Võrgumaterjal] Leitav: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do> [Kasutatud: 23.03.2017].

Eurostat, 2017c. *Live births (total) by month*. [Vörgumaterjal] Leitav: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_fmonth&lang=en [Kasutatud: 25.03.2017].

Eurostat, 2017d. *Population on 1 January by age group and sex*. [Vörgumaterjal] Leitav: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [Kasutatud: 22.03.2017].

Eurostat, 2017e. *Population on 1 January by broad age group and sex*. [Vörgumaterjal] Leitav: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjanbroad&lang=en [Kasutatud: 27.03.2017].

Eurostat, 2017f. *Social Expenditure*. [Vörgumaterjal] Leitav: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do> [Kasutatud: 23.03.2017].

Forbes, 2011. *Developed and developed countries*. [Vörgumaterjal] Leitav: http://blogs-images.forbes.com/evapereira/files/2011/01/Developed_and_developing_countries3.png [Kasutatud: 16.03.2017].

Forbes, 2011. *Developed and developed countries*. [Vörgumaterjal] Leitav: http://blogs-images.forbes.com/evapereira/files/2011/01/Developed_and_developing_countries3.png [Kasutatud: 22.03.2017].

Germany Trade and Invest, 2016. *The Tax System*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.gtai.de/GTAI/Navigation/EN/Invest/Investment-guide/the-tax-system.html> [Kasutatud: 17.03.2017].

Gou, S., Hu, H., Liu, L. & Yin, X. 2016. Government Expenditures and Equity of Opportunity in China. *Public Finance & Management*, 16(1), pp. 9-24. Leitav: Ebscohost. [13.05.2017].

Government Finance Officers Association, 1998. *Recommended Budget Practices. A Framework for Improved State and Local Government Budgeting*. [Vörgumaterjal] Leitav: <http://www.gfoa.org/sites/default/files/RecommendedBudgetPractices.pdf> [Kasutatud: 17.03.2017].

Kishtanily, N., Abbot, G., Farndon, J., Kennedy, F., Meadway, J., Wallace, C. & Weeks, M., 2013. *Igäihele majandusest*. Tallinn: Koolibri.

Kuddo, A., Leetmaa, R., Leppik, L., Luuk, M., Võrk, A., 2002. *Sotsiaaltoetuste efektiivsus ja mõju tööpakkumisele*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus PRAXIS.

Maailma Terviseorganisatsioon, 2013. *Status Report on Alcohol and Health in 35 European Countries 2013*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0017/190430/Status-Report-on-Alcohol-and-Health-in-35-European-Countries.pdf [Kasutatud 23.03.2017].

Miggur, K-K., 2014. *Täiendavate omandimaksude kehtestamise vajalikkus ja võimalikkus Eestis*. Bakalaureusetöö, Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool

Olenko, K., 2003. *Euroopa Liidu poliitikavaldkonnad. Euroopa Liidu eelarve*. Tallinn: Riigikantselei.

Sander, P., Kantšukov, M. & Buldas, V., 2010. *Üksikisikutele mõeldud maksusoodustuste kasutamise ulatus Eestis 2007-2009*. Eesti majanduspoliitilised väitlused. Tallinn, Berliin: Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, Mattimar OÜ.

Statistikaamet, 2016. *Rahvastikunäitaja ja koosseis*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.stat.ee/63795> [Kasutatud: 18.03.2017].

Tallinna Ülikool, 2012. *Korrelatsioonanalüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.tlu.ee/~kairio/failid/seos.pdf> [Kasutatud: 24.04.2017].

Tatrik, M. 2014. *Maksude struktuuri ja maksutulude vaheline seos*. Lõputöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, 2017. *Ennetatavad surmad surma põhjuse, soo ja vanuserühma järgi*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://pxweb.tai.ee/PXWeb2015/pxweb/et/01Rahvastik/01Rahvastik__04Surmad/SD61.px/table/tableViewLayout2/?rxid=0bc2d92f-5a7a-4d1a-a4a6-33edbc48dba2
[Kasutatud: 23.03.2017]

Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, 2017. *Surmad alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse soo ja maakonna järgi*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://pxweb.tai.ee/PXWeb2015/pxweb/et/01Rahvastik/01Rahvastik__04Surmad/SD4

0.px/table/tableViewLayout2/?rxid=0bc2d92f-5a7a-4d1a-a4a6-33edbc48dba2

[Kasutatud: 23.03.2017]

Trasberg, V., 2011. *Füüsilise isiku tulumaks – kelle koorem?* Discussions on Estonian Economic Policy. pp. 82-85. Leitud: Ebscohost. [23.03.2017].

Tulumaksuseadus, 2016.

World Trade Organization, 2017. *Least-developed countries*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org7_e.htm [Kasutatud: 22.03.2017].

LISAD

Lisa 1. Meeste vanuses 15-54 kogusumma 2016. aasta seisuga (Eurostat, 2017; autori koostatud)

Riik	Meeste vanuses 15-54 koguarv
Belgia	8 867 624
Bulgaaria	5 607 378
Tšehhi	8 503 521
Taani	4 484 457
Saksamaa	64 626 966
Eesti	1 028 003
Iirimaa	3 832 004
Hispaania	37 753 103
Prantsusmaa	50 197 483
Horvaatia	3 270 701
Itaalia	46 953 021
Küpros	716 696
Läti	1 522 875
Leedu	2 284 868
Luksemburg	502 549
Ungari	7 877 125
Malta	349 449
Holland	13 336 701
Austria	7 157 549
Poola	31 148 648
Portugal	8 008 771
Rumeenia	16 014 607
Sloveenia	1 644 858
Slovakkia	4 638 374
Soome	4 121 330
Rootsi	7 629 117
Inglismaa	51 822 026

Lisa 2. Euroopa Liidu riikide aktsiisimäärad kange alkoholi hektoliitri kohta (European Commission, 2016; Eurostat, 2017; Department of Finance, 2010; autori koostatud)

Riik	Aktsiisimäär hektoliitri kohta aastal 2010	Aktsiisimäär hektoliitri kohta	Meeste vanuses 15-54 koguarv
Belgia	1752,24	2992,79	8 867 624
Bulgaaria	562,43	562,43	5 607 378
Tšehhi	1121,16	1048,84	8 503 521
Taani	2014,80	2010,59	4 484 457
Saksamaa	1303	1303,00	64 626 966
Eesti	1418	2172	1 028 003
Hispaania	830,25	2450	3 832 004
Prantsusmaa	1512,96	913,28	37 753 103
Horvaatia	-	1737,56	50 197 483
Iirimaa	3113	693,72	3 270 701
Itaalia	800,01	4257,00	46 953 021
Küpros	598	956,82	716 696
Läti	1256,53	1400	1 522 875
Leedu	1278,96	1352,69	2 284 868
Luksemburg	1041,16	1041,15	502 549
Ungari	1021,61	1065,81	7 877 125
Malta	1400	1360	349 449
Holland	1504	1686	13 336 701
Austria	1000	1200	7 157 549
Poola	1168,43	1343,41	31 148 648
Portugal	1009,36	1327,94	8 008 771
Rumeenia	750	748,88	16 014 607
Sloveenia	1000	1320	1 644 858
Slovakkia	1080	1080	4 638 374
Soome	3940	4555	4 121 330
Rootsi	4921,09	5455,55	7 629 117
Inglismaa	2698	3754,58	51 822 026

**Lisa 3. Sotsiaalkulutused, rahvaarv ja sotsiaalkulutused ühe inimese kohta
(Eurostat, 2017f; autori koostatud)**

Riik	Rahvaarv	Sotsiaalkulutused kokku	Sotsiaalkulutused ühe inimese kohta
Belgia	11 237 274	82 908 000 000,6	7 377,946
Bulgaaria	7 202 198	6 009 000 000,1	834,3286
Tšehhi	10 538 275	21 124 000 000,3	2 004,503
Taani	5 659 715	64 097 100 000,0	11 325,15
Saksamaa	81 197 537	574 772 000 000,0	7 078,688
Eesti	1 314 870	2 619 400 000,0	1 992,136
Iirimaa	4 628 949	24 633 400 000,0	5 321,597
Kreeka	10 858 018	36 055 000 000,0	3 320,588
Hispaania	46 449 565	184 147 000 000,0	39 644,5
Prantsusmaa	66 488 186	535 481 000 000,0	8 053,777
Horvaatia	4 225 316	6 636 500 000,0	1 570,652
Itaalia	60 795 612	352 570 000 000,0	5 799,267
Küpros	847 008	2 113 400 000,0	2 495,136
Läti	1 986 096	2 793 700 000,0	1 406,629
Leedu	2 921 262	4 155 300 000,0	1 422,433
Luksemburg	562 958	9 659 000 000,0	17 157,59
Ungari	9 855 571	16 404 800 000,0	1 664,521
Malta	429 344	1 147 700 000,0	2 673,148
Holland	16 900 726	11 232 300 000,0	664,6046
Austria	8 576 261	73 599 200 000,0	8 581,735
Poola	38 005 614	68 344 100 000,0	1 798,263
Portugal	10 374 822	32 818 400 000,0	3 163,274
Rumeenia	19 870 647	18 351 400 000,0	923,5432
Sloveenia	2 062 874	6 705 600 000,0	3 250,611
Slovakkia	5 421 349	11 813 600 000,0	2 179,089
Soome	5 471 753	53 611 000 000,0	9 797,774
Rootsi	9 747 355	93 431 500 000,0	9 585,318
Inglismaa	64 875 165	423 863 400 000,0	6 533,523

Lisa 4. Sotsiaalkulud, kogukulud ja sotsiaalkulude osakaal kogukuludest Euroopa Liidu riikides (Eurostat, 2017; autori koostatud)

Riik	Sotsiaalkulud kokku	Kogukulud	Sotsiaalkulude osakaal kogukuludest
Belgia	82 908 000 000,60	221 018 500 000,0	37,51%
Bulgaaria	6 009 000 000,10	18 426 300 000,0	32,61%
Tšehhi	21 124 000 000,30	70 082 700 000,0	30,14%
Taani	64 097 100 000,00	149 007 500 000,0	43,01%
Saksamaa	574 772 000 000,00	1 333 861 000 000,0	43,09%
Eesti	2 619 400 000,00	8 168 200 000,0	32,06%
Iirimaa	24 633 400 000,00	75 319 700 000,0	32,70%
Kreeka	36 055 000 000,00	97 347 000 000,0	37,03%
Hispaania	184 147 000 000,00	470 702 000 000,0	39,12%
Prantsusmaa	535 481 000 000,00	1 242 785 000 000,0	43,08%
Horvaatia	6 636 500 000,00	20 560 600 000,0	32,27%
Itaalia	352 570 000 000,00	827 780 000 000,0	42,59%
Küpros	2 113 400 000,00	7 079 700 000,0	29,85%
Läti	2 793 700 000,00	9 022 500 000,0	30,96%
Leedu	4 155 300 000,00	13 089 700 000,0	31,74%
Luksemburg	9 659 000 000,00	21 573 100 000,0	44,77%
Ungari	16 404 800 000,00	54 869 900 000,0	29,89%
Malta	1 147 700 000,00	3 814 700 000,0	30,08%
Holland	11 232 300 000,00	30 535 500 000,0	36,78%
Austria	73 599 200 000,00	175 411 700 000,0	41,95%
Poola	68 344 100 000,00	178 366 200 000,0	38,31%
Portugal	32 818 400 000,00	86 825 400 000,0	37,79%
Rumeenia	18 351 400 000,00	57 180 400 000,0	32,09%
Sloveenia	6 705 600 000,00	18 437 600 000,0	36,36%
Slovakkia	11 813 600 000,00	35 850 400 000,0	32,95%
Soome	53 611 000 000,00	119 378 000 000,0	44,90%
Rootsi	93 431 500 000,00	224 446 300 000,0	41,62%
Inglismaa	423 863 400 000,00	1 106 041 300 000,0	38,32%

Lisa 5. Euroopa Liidu riikide aktsiisimäärad hektoliitri kohta, 15-64 aasta vanuste meeste arv 100 000 inimese kohta ja sündimused 100 000 inimese kohta (Eurostat, 2017e; European Commission, 2016; Department of Finance, 2010; autori koostatud)

Riik	Aktsiisimäär hektoliitri kohta aastal 2010	Aktsiisimäär hektoliitri kohta aastal 2016	15-64 aastaste meeste arv 100 000 inimese kohta	Sündimus 100 000 inimese kohta
Belgia	1752,24	2992,79	32624,17	1088,111
Bulgaaria	562,43	562,43	33169,439	915,6927
Tšehhi	1121,16	1048,84	33639,907	1051,064
Taani	2014,80	2010,59	32498,869	1028,409
Saksamaa	1303	1303,00	33361,488	908,3711
Eesti	1418	2172	32179,029	1057,671
Hispaania	830,25	2450	32095,849	1415,807
Prantsusmaa	1512,96	913,28	31621,807	845,891
Horvaatia	-	1737,56	33237,009	900,8308
Iirimaa	3113	693,72	30959,9	1202,726
Itaalia	800,01	4257,00	33117,075	887,5786
Küpros	598	956,82	32030,579	799,0379
Läti	1256,53	1400	33229,717	1082,634
Leedu	1278,96	1352,69	31664,328	1106,643
Luksemburg	1041,16	1041,15	32125,649	1077,445
Ungari	1021,61	1065,81	35399,281	1086,227
Malta	1400	1360	33384,914	934,852
Holland	1504	1686	34186,919	1007,351
Austria	1000	1200	32854,335	1008,892
Poola	1168,43	1343,41	33803,582	983,8903
Portugal	1009,36	1327,94	34467,585	971,7196
Rumeenia	750	748,88	31546,764	824,1105
Sloveenia	1000	1320	33852,382	993,8831
Slovakkia	1080	1080	34305,596	1000,594
Soome	3940	4555	35304,571	1025,612
Rootsi	4921,09	5455,55	32015,462	1013,788
Inglismaa	2698	3754,58	31998,645	1178,474